

SARIKAS • AGAYEV
ADVOCATEN

‘De variërende hoogten van smartengeld bij verkeersongevallen’

Een onderzoek naar relevante wetgeving, literatuur &
jurisprudentie omtrent immateriële schadevergoeding bij
verkeersongevallen.

**Toetsing van de afstudeerscriptie
HBR-4-AS17-AS**

Hogeschool Leiden

Naam: Jay Irfan

Studentnummer: 1082460

Opdrachtgever: Sarikas & Agayev Advocaten, mr. Y. Palit

Naam onderzoeksdocent: mr. M. Mesman

Naam afstudeerbegeleider: mr. N. Hanssen

Inleverdatum: 16 juni 2020

Reguliere kans

Klas: RE4D

Collegejaar 4, blok 4

Opleiding HBO-Rechten

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt mijn scriptie 'De variërende hoogten van smartengeld bij verkeersongevallen'. Deze scriptie dient als afstudeeropdracht voor de opleiding HBO-Rechten te Hogeschool Leiden en is uitgevoerd in opdracht van Sarikas & Agayev Advocaten te Rotterdam.

Een opdrachtgever vinden was moeilijk en ook bij Sarikas & Agayev Advocaten werd ik in beginsel afgewezen. Ik was hopeloos, want het was inmiddels maart 2020 en ik was aan het zoeken sinds december 2019. Toen ik toch de kans kreeg om een scriptie te schrijven voor Sarikas & Agayev Advocaten, nam ik deze met beide handen aan.

Vooraf in deze tijden van corona was het moeilijk om een opdrachtgever te vinden, laat staan een goed onderzoek uit te voeren, maar tot mijn grote opluchting kon ik terecht bij Sarikas & Agayev Advocaten. Ik dank dan ook mijn opdrachtgever mr. Yunus Palit voor deze mogelijkheid en voor het vertrouwen. Ik dank ook mijn onderzoeksdocente mr. Mariann Mesman en mijn afstudeerbegeleider mr. Nathalie Hanssen. Omdat ik voorheen nooit colleges had gevolgd bij een van deze docenten, wist ik niet wat ik kon verwachten, maar ik was aangenaam verrast. De begeleiding was top en de feedback die ik kreeg, kon ik meteen toepassen. Ik dank ook mijn ouders voor hun motiverende woorden, hun steun en hun geduld.

Tot slot wil ik nog iemand noemen die een grote rol heeft gespeeld in de laatste twee jaar van mijn opleiding, en dat is mevrouw Anne Hessing. Mevrouw Hessing is recentelijk op jonge leeftijd onverwachts overleden en dat heeft iedereen geraakt, ook mij. Zij was onder meer stagecoördinator voor HBO-Rechten en zij heeft mij persoonlijk gesteund wanneer mijn derdejaars stage tot twee keer toe vroegtijdig was beëindigd. Mevrouw Hessing heeft mijn afstuderen mede mogelijk gemaakt en daarvoor zal ik haar altijd dankbaar zijn.

Dan resteert mij nog u veel leesplezier toe te wensen!

Jay Irfan

Rotterdam, 16 juni 2020

Samenvatting

Er is veel onduidelijkheid over de hoogte van het smartengeld. In vergelijkbare zaken worden verschillende bedragen toegekend. Dit is moeilijk uit te leggen aan cliënten die door opdrachtgever worden bijgestaan in een letselschadeprocedure. Geen verkeersongeval is hetzelfde en brengt hetzelfde soort letsel met zich mee. Opdrachtgever vermoedt dat rechters een soort referentiekader of toetsingskader hebben op basis waarvan zij kijken op wat voor smartengeldbedrag iemand recht heeft.

Mij is gevraagd om onderzoek te doen naar de hoogte van het smartengeld bij verkeersongevallen, omdat hier veel onduidelijkheid over is. Opdrachtgever heeft daarom baat bij een advies waarin het Burgerlijk Wetboek wordt geanalyseerd alsmede de literatuur en jurisprudentie. Hieruit moet blijken op basis van welke feiten en omstandigheden de hoogte wordt bepaald van het smartengeld voor slachtoffers van verkeersongevallen. Met dit advies kan opdrachtgever cliënten goed adviseren over de immateriële schadevergoeding waar zij recht op hebben en opdrachtgever krijgt inzicht in het toetsingskader dat wordt gehanteerd door de rechter. Dit moet resulteren in een goed onderbouwd advies dat opdrachtgever kan overbrengen naar haar cliënten wanneer cliënten bijvoorbeeld vragen naar een indicatie van het bedrag dat ze kunnen verwachten.

Voor dit onderzoek luidt de centrale vraag als volgt: **Welk advies kan, op basis van wetsanalyse, literatuuronderzoek en jurisprudentieonderzoek, aan Sarikas & Agayev Advocaten worden gegeven ten aanzien van de hoogte van de immateriële schadevergoeding voor letsel bij verkeersongevallen?** Om deze vraag goed te beantwoorden, zijn de volgende drie deelvragen geformuleerd: ‘Wanneer bestaat volgens de wet en de literatuur het recht op immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen?’, ‘Hoe wordt volgens de wet en de literatuur de hoogte van de immateriële schadevergoeding bepaald?’ en ‘Welke feiten & omstandigheden hebben volgens de jurisprudentie invloed op de hoogte van de immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen ex. art. 6:106 lid 1 sub b BW?’.

Uit het onderzoek is gebleken dat pas wanneer iemand aansprakelijk is op grond van art. 6:162 jo. art. 6:163 BW, diegene kan worden aangesproken tot het betalen van smartengeld aan het slachtoffer. Om aansprakelijk gesteld te worden is vereist dat het verkeersongeval onrechtmatig is veroorzaakt, toerekenbaar is aan degene die het heeft veroorzaakt, er moet sprake zijn van schade – redelijk vanzelfsprekend, er moet een causaal verband zijn tussen het ongeval en het letsel en er moet zijn voldaan aan het relativiteitsvereiste. Dan bestaat het recht om immateriële schadevergoeding. De hoogte van het smartengeld wordt vastgesteld naar billijkheid. Onder meer de leeftijd van het slachtoffer samen met het soort letsel en de gederfde levensvreugde kan een verschil maken in de hoogte van het bedrag. Leeftijd is zelden een doorslaggevende factor, maar speelt wel een belangrijke rol bij het bepalen van de hoogte van het smartengeld. Jonge slachtoffers krijgen veelal een hoger bedrag aan smartengeld, omdat zij langer moeten leven met de gevolgen van het ongeval. Bij ouderen andersom.

Feitenrechters hebben van de Hoge Raad de vrijheid gekregen om naar eigen inzicht een oordeel te vormen over het smartengeldbedrag.

De belangrijkste punten op basis waarvan de rechter de hoogte van de immateriële schadevergoeding bepaalt, zijn de mate van functionele invaliditeit en de mate van gederfde levensvreugde. Een combinatie van deze twee factoren kan zorgen voor een hoog of laag bedrag aan smartengeld, zo is gebleken uit jurisprudentieonderzoek. Geconcludeerd kan worden dat op basis van jurisprudentieanalyse en literatuuronderzoek is gebleken dat deze twee variabelen samen de hoogte bepalen van het smartengeld. Geen zaak is hetzelfde, dus de rechter zal altijd een overweging maken met inachtneming van de concrete omstandigheden van het geval.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	1
Samenvatting.....	2
H1: Inleiding.....	6
1.1 Aanleiding onderzoek & probleemanalyse	6
1.2 Doelstelling, centrale vraag en deelvragen	7
1.2.1 Doelstelling	7
1.2.2 Centrale vraag & deelvragen.....	7
Theoretische vragen	7
Onderzoeksvragen	7
1.3 Onderzoeksmethode per deelvraag	7
1.3.1 Wanneer bestaat volgens de wet en de literatuur het recht op immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen?	7
1.3.2 Hoe wordt volgens de wet en de literatuur de hoogte van de immateriële schadevergoeding bepaald?	8
1.3.3 Welke feiten en omstandigheden volgens de jurisprudentie invloed op de hoogte van de immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen ex art. 6:106 lid 1 sub b BW?	8
1.4 Betrouwbaarheid & validiteit.....	9
1.4.1 Betrouwbaarheid	9
1.4.2 Validiteit.....	9
1.5 Operationalisatie van begrippen.....	10
H2: Het recht op immateriële schadevergoeding	11
2.1 Inleiding.....	11
2.2 De onrechtmatige daad.....	11
2.3 Art. 6:106 BW: Ander nadeel dan vermogensschade	12
2.4 Art. 185 WvW	15
2.5 Deelconclusie.....	17
H3: Begroting van de immateriële schadevergoeding.....	19
3.1 Inleiding.....	19
3.2 Begroting van immateriële schade volgens literatuur & rechtspraak	19
3.3 Meer smartengeld voor jongere slachtoffers.....	21
3.4 Minder smartengeld voor oudere slachtoffers	21
3.5 Leeftijdscriminatie.....	22
3.6 Deelconclusie.....	23
H4: Resultaten van het jurisprudentieonderzoek	24
4.1 Inleiding.....	24
4.2 Topics	24
4.2.1 Leeftijd van het slachtoffer	25
4.2.2 Aard van het ongeval	25
4.2.3 Aard & ernst van het letsel	25
4.2.4 Mate van functionele invaliditeit	26
4.2.5 Mate van gederfde levensvreugde	28

4.3	Deelconclusie.....	29
H5: Conclusie & Aanbevelingen		31
5.1	Conclusie	31
5.2	Aanbevelingen.....	31
Bronnenoverzicht		33
	Literatuurlijst	33
	Wet- en regelgeving	33
	Parlementaire stukken	34
	Artikelen & internetbronnen	34
	Jurisprudentie	34
Bijlagen.....		36

H1: Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek & probleemanalyse

We spreken van letsel wanneer iemand lichamelijke of geestelijke schade ondervindt als hij betrokken raakt bij een ongeval. Wanneer iemand letsel oploopt, heeft hij volgens de wet recht op materiële en immateriële schadevergoeding. Materiële schade is uit te drukken in geld, bijvoorbeeld schade aan de auto of de kleding, medische kosten, kosten voor ziekenhuisopname, huishoudelijke hulp, reiskosten, verlies van inkomen, kosten van studievertraging, kosten zonder nut (contributie voor de sportschool waar men niet meer naartoe kan), et cetera. Immateriële schade, ook wel smartengeld genoemd, is lichamelijke of geestelijke schade die in beginsel eigenlijk niet in geld is uit te drukken, bijvoorbeeld wanneer de kwaliteit van leven is afgenomen vanwege een ongeval. In de praktijk is dit lastig, want hoe bepaal je de prijs de afgenomen kwaliteit van leven? Dit is niet te doen en het doel van smartengeld is ook niet (primair) het plakken van een prijskaartje aan het leed van een mens. Immateriële schadevergoeding wordt veelal gezien als erkenning van het leed dat men heeft moeten doorstaan door toedoen van een ander. Prof. mr. Siewert Lindenbergh stelt dat *“rechters de laatste jaren vinden dat smartengeldbedragen in Nederland te lang op hetzelfde niveau zijn gebleven. De grote winst is erkenning van het leed en de waardering van dat leed in geld. Ze beseffen dat ze met de tijd mee moeten en laten dat ook zien.”*¹ Prof. Lindenbergh doet deze uitspraak naar aanleiding van het nieuws dat recentelijk smartengeld is toegekend van € 200.000,- tot € 250.000,-.

Er is veel onduidelijkheid over de hoogte van het smartengeld. In vergelijkbare zaken worden verschillende bedragen toegekend. Dit fenomeen is ook bekend bij Slachtofferhulp Nederland. Volgens Rosa Jansen, bestuursvoorzitter van Slachtofferhulp Nederland, zijn in vergelijkbare zaken “onaanvaardbare verschillen” te zien.² Dit is moeilijk uit te leggen aan cliënten die door opdrachtgever worden bijgestaan in een aansprakelijkheidsprocedure. Omdat geen één verkeersongeval hetzelfde is en hetzelfde soort letsel oplevert, dient te worden gekeken welk bedrag aan smartengeld bij welk verkeersongeval wordt toegekend. Opdrachtgever is van mening dat rechters ongetwijfeld toetsingscriteria hebben aan de hand waarvan zij beoordelen welk bedrag past bij de feiten en omstandigheden van dat specifieke verkeersongeval en dus op welk bedrag aan immateriële schadevergoeding iemand recht heeft.

Sarikas & Agayev Advocaten heeft daarom baat bij een advies waarin het Burgerlijk Wetboek wordt geanalyseerd alsmede de literatuur en jurisprudentie. Uit dit advies moet blijken op basis van welke feiten en omstandigheden de hoogte wordt bepaald van de immateriële schadevergoeding voor slachtoffers van verkeersongevallen. Met dit advies kan opdrachtgever cliënten adequaat adviseren over de immateriële schadevergoeding waar zij recht op hebben en opdrachtgever krijgt inzicht in het

---

¹ S. Lindenbergh, ‘De grootste winst is erkenning van het leed’ *Eur.nl*, 16 januari 2019.

² R. Jansen, ‘Onaanvaardbare verschillen bij smartengeld’, *Slachtofferhulp.nl* 4 juli 2019.

toetsingskader dat wordt gehanteerd door de rechter. Dit moet resulteren in een goed onderbouwd advies dat opdrachtgever kan overbrengen naar haar cliënten.

1.2 Doelstelling, centrale vraag en deelvragen

1.2.1 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is Sarikas & Agayev Advocaten te voorzien van advies omtrent de hoogte van de immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen door uitspraken van rechtbanken en gerechtshoven te analyseren, zodat opdrachtgever haar cliënten op een deskundige en transparante wijze kan adviseren over het al dan niet te ontvangen smartengeld en zodat opdrachtgever voor haar cliënten een realistisch en helder beeld kan schetsen over de haalbaarheid van de zaak.

1.2.2 Centrale vraag & deelvragen

Voor dit onderzoek luidt de centrale vraag als volgt: **“Welk advies kan, op basis van wetsanalyse, literatuuronderzoek en jurisprudentieonderzoek, aan Sarikas & Agayev Advocaten worden gegeven ten aanzien van de hoogte van de immateriële schadevergoeding voor letsel bij verkeersongevallen?”**

De deelvragen met behulp waarvan de centrale vraag zal worden beantwoord, zijn als volgt:

Theoretische vragen

- Wanneer bestaat volgens de wet en de literatuur het recht op immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen?
- Hoe wordt volgens de wet en de literatuur de hoogte van de immateriële schadevergoeding bepaald?

Onderzoeksvragen

- Welke feiten & omstandigheden hebben volgens de jurisprudentie invloed op de hoogte van de immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen ex art. 6:106 lid 1 sub b BW?

1.3 Onderzoeksmethode per deelvraag

1.3.1 Wanneer bestaat volgens de wet en de literatuur het recht op immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen?

Deze deelvraag is beantwoord in hoofdstuk 2. Om deze deelvraag te beantwoorden heb ik wetgeving en literatuur geanalyseerd. Deze vraag is immers een juridisch-theoretische deelvraag. Naast het Burgerlijk Wetboek (BW) en de Wegenverkeerswet 1994 (WVW) heb ik gebruik gemaakt van de boeken “Verbintenissen uit de wet en Schadevergoeding” van Hartlief e.a. en de Monografie BW “Schadevergoeding: personenschade” van Lindenbergh e.a. Ook zijn diverse uitspraken van de Hoge

Raad gebruikt om het een en ander te illustreren, tekst & commentaar bij art. 6:106 BW en tot slot is ook het proefschrift gebruikt van Lindenbergh. Dit proefschrift dateert uit 1998, dus de vraag was of het een actuele bron betreft. In strikt theoretische zin er niets veranderd sindsdien, dus de wetgeving is hetzelfde. Daarom ben ik van mening dat het proefschrift van Lindenbergh kan worden aangemerkt als een actuele bron. Ook heeft Lindenbergh in 2009 een herziening uitgebracht van zijn proefschrift, waar het een en ander wordt geactualiseerd. Waar van toepassing, is deze herziening gebruikt als kennisbron.

1.3.2 Hoe wordt volgens de wet en de literatuur de hoogte van de immateriële schadevergoeding bepaald?

Deze deelvraag is beantwoord in hoofdstuk 3 van dit onderzoeksrapport en bestaat eveneens uit wet- en literatuuronderzoek. Voor het beantwoorden van deze deelvraag zijn dezelfde bronnen gebruikt als voor de eerste deelvraag. Daarnaast heb ik gebruik gemaakt van een artikel van mr. dr. Hebly uit 2019. Wat de hoogte van het smartengeld betreft, was dit een zeer bruikbare bron. Ook heb ik zo nu en dan de parlementaire geschiedenis aangehaald en verwezen naar de tekst & commentaar bij de betreffende wetsartikelen.

1.3.3 Welke feiten en omstandigheden volgens de jurisprudentie invloed op de hoogte van de immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen ex art. 6:106 lid 1 sub b BW?

Deze vraag is onderdeel van het praktijkonderzoekgedeelte en is in hoofdstuk 4 beantwoord middels jurisprudentieonderzoek. In het plan van aanpak is reeds een selectie gemaakt van de te gebruiken topics: *leeftijd van het slachtoffer, aard van het ongeval aard & ernst van het letsel, de mate van functionele invaliditeit en de mate van gederfde levensvreugde*. Uit vooronderzoek kwam naar voren dat dit de dingen zijn waar de rechter naar kijkt bij het vaststellen van (de hoogte van) het smartengeld.

Ik heb voor deze deelvraag 18 uitspraken geanalyseerd. Een lijst van de geselecteerde uitspraken is opgenomen in bijlage 1. Mijn intentie was om 20 uitspraken te analyseren waarin het slachtoffer van een verkeersongeval al dan niet smartengeld krijgt toegewezen, maar gedurende het onderzoek kwam ik een vonnis tegen van de rechtbank Noord-Holland waarin smartengeld wordt toegekend aan een slachtoffer van een schietpartij (ECLI:NL:RBNHO:2014:9243). Nu leent deze uitspraak zich wel voor een analyse omdat alle zojuist genoemde topics kunnen worden ingevuld, behalve de aard van het ongeval. Een schietincident past immers niet tussen de verkeersongevallen en als de onderhavige uitspraak wel was geanalyseerd, zou dit onderzoek een rechtsvergelijkend karakter kunnen krijgen en de hele opzet van het onderzoek kunnen veranderen. Om die reden is besloten om de betreffende uitspraak buiten beschouwing te laten. Ook is een arrest van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden buiten beschouwing gelaten (ECLI:NL:GHARL:2020:3675). Op het eerste oog leek in dit arrest sprake te zijn van een verkeersongeval, maar na bestudering van het arrest alsmede het tussenarrest kwam

naar voren dat het een ongeval betreft tijdens personenvervoer, dus niet een ongeval tussen motorvoertuigen of fietser/voetganger, maar een valpartij in een taxibus bestemd voor personenvervoer. Daarom is besloten om dit arrest niet mee te nemen in het jurisprudentieonderzoek.

Er wordt puur gekeken naar het slachtoffer van een verkeersongeval en of aan het slachtoffer smartengeld wordt toegekend. Dit gebeurt op basis van de hiervoor genoemde topics. Wie aansprakelijk is voor de veroorzaakte schade en bij wie de fout ligt verkeerstechnisch, wordt niet behandeld. Ook de vraag wie het smartengeld moet uitbetalen – wederpartij of bijvoorbeeld de verzekeraar – is voor dit onderzoek niet relevant. Het slachtoffer heeft hier immers niets mee te maken. Ook zal niet worden ingegaan op de dader of veroorzaker van het ongeval en op het bestraffend karakter van het smartengeld. Uit het wet- en literatuuronderzoek is namelijk gebleken dat de toekenning van smartengeld in Nederland geen bestraffende functie heeft, maar slechts dient ter genoegdoening en leedverzachting.

De jurisprudentie is gezocht op onder andere de website van Rechtspraak, Legal Intelligence en Kluwer Navigator. Als zoektermen zijn bijvoorbeeld gebruikt: ‘verkeersongevallen’, ‘smartengeld’, ‘immateriële schade’, ‘immateriële schadevergoeding’, ‘blijvend letsel’, ‘whiplash’, ‘dwarslaesie’, ‘feiten en omstandigheden’, ‘6:106 BW’, ‘185 WvW’.

1.4 Betrouwbaarheid & validiteit

1.4.1 Betrouwbaarheid

De wetanalyse en literatuuronderzoek kunnen als betrouwbaar worden aangemerkt. Voor wetanalyse is informatie namelijk rechtstreeks uit de wet gehaald. De wet is in die zin een primaire bron en volledig betrouwbaar. Literatuuronderzoek is gedaan met behulp van de handboeken ‘Verbintenissen uit de wet en Schadevergoeding’ en Monografieën BW: Schadevergoeding: personenschade’ en met behulp van wetenschappelijke artikelen en dissertaties van gerenommeerde privaatrechtjuristen en smartengeldspecialisten. Het jurisprudentieonderzoek is betrouwbaar in de zin dat de geanalyseerde uitspraken en de geselecteerde topics correct zijn weergegeven. Ik heb geprobeerd om alles op een objectieve manier te analyseren, de stukken uit de jurisprudentie zijn dan ook niet uit de context getrokken waar deze in behoren.

1.4.2 Validiteit

Dit onderzoek betreft de verschillende hoogten van het smartengeld bij verkeersongevallen. Daarom is voor dit onderzoek jurisprudentie gezocht specifiek waarin sprake was van een verkeersongeval en een immateriële schadevergoeding werd toegekend aan het slachtoffer. De onderzochte jurisprudentie heeft betrekking op het onderwerp en de centrale vraag van dit onderzoek. Aangezien het onderzoek concreet is gedaan naar het betreffende onderwerp op basis van de door opdrachtgever opgegeven criteria en voldoende jurisprudentie is geanalyseerd, kan het onderzoek als valide worden beschouwd.

1.5 Operationalisatie van begrippen

- **Letsel:** Schade/verwondingen aan lichaam/geest
- **Verkeersongeval:** een ongeval tussen twee gemotoriseerde voertuigen (bijvoorbeeld auto – auto, auto – motor, vrachtwagen - auto), een ongeval tussen een gemotoriseerd voertuig en een zwakke verkeersdeelnemer (bijvoorbeeld auto – fietser, auto – voetganger, vrachtwagen – voetganger) of een verkeersongeval tussen twee ongemotoriseerde voertuigen (bijvoorbeeld tussen twee fietsers).

H2: Het recht op immateriële schadevergoeding

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal antwoord worden gegeven op de eerste deelvraag: “**Wanneer bestaat volgens de wet en de literatuur het recht op immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen?**” Verder wordt in dit hoofdstuk de wettelijke basis uitgewerkt voor het recht op immateriële schadevergoeding. Dit hoofdstuk bestaat uit een analyse van de artikelen 6:162, 6:163, 6:106 van het BW en art. 185 WvW. Dit betreft een analyse op basis van hetgeen in de wet staat, maar ook de nuances op basis van de tekst & commentaar bij de onderhavige artikelen alsmede wetenschappelijke artikelen/meningen voor zover van toepassing. Bij het leerstuk van de onrechtmatige daad zal niet heel uitgebreid worden stilgestaan, omdat dit leerstuk niet centraal staat in dit onderzoek. Wel is het van belang voor het schetsen van een achtergrond.

2.2 De onrechtmatige daad

De onrechtmatige daad is een verbintenis die voortvloeit uit de wet. Een persoon mag op grond van art. 6:162 BW geen schade toebrengen aan een ander. Gebeurt dit toch, dan moet de schade worden vergoed door de veroorzaker.

Art. 6:162 BW

- 1. Hij die jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt, welke hem kan worden toegerekend, is verplicht de schade die de ander dientengevolge lijdt, te vergoeden.*
- 2. Als onrechtmatige daad worden aangemerkt een inbreuk op een recht en een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, een en ander behoudens de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond.*
- 3. Een onrechtmatige daad kan aan de dader worden toegerekend, indien zij te wijten is aan zijn schuld of aan een oorzaak welke krachtens de wet of de in het verkeer geldende opvattingen voor zijn rekening komt.*

Art. 6:163 BW

Geen verplichting tot schadevergoeding bestaat, wanneer de geschonden norm niet strekt tot bescherming tegen de schade zoals de benadeelde die heeft geleden.

Er is een vijftal rechtsvoorwaarden waaraan voldaan moet worden voor een onrechtmatige daad: onrechtmatigheid, toerekenbaarheid, schade ex art. 6:95 BW, causaal verband ex art. 6:98 BW en relativiteit. De laatstgenoemde is vastgelegd in art. 6:163 BW.

Er is sprake van **onrechtmatigheid** als (1) een inbreuk wordt gemaakt op een (subjectief) recht, bijvoorbeeld een inbreuk op het eigendomsrecht, (2) in geval van een doen of nalaten in strijd met een

wettelijke plicht of (3) een doen of nalaten in strijd met hetgeen volgens regels in het maatschappelijk verkeer wordt betaamd³, bijvoorbeeld als de persoon die de onrechtmatige daad begaat in strijd handelt met normen en waarden zoals wij die kennen in onze maatschappij. De tweede voorwaarde is dat de onrechtmatige daad **toerekenbaar** moet zijn aan de veroorzaker. Dit betekent zo veel als dat de onrechtmatige daad moet zijn ontstaan door de het toedoen van de veroorzaker krachtens de wet of krachtens de in het maatschappelijk verkeer geldende opvattingen.⁴ Er moet ook **schade** zijn. Immers, uit een onrechtmatige daad vloeit een verbintenis voort tot schadevergoeding. De omvang van de schade kan worden vastgesteld op basis van art. 6:95 BW,⁵ waarover later meer. Er is haast altijd wel sprake van materiële schade. Bij een auto-ongeluk is er wellicht sprake van schade aan het voertuig en het slachtoffer loopt bijvoorbeeld een gebroken arm op en kan hierdoor niet werken. Schade aan het voertuig en het inkomstenverlies vallen onder het materiële aspect, omdat deze schade op geld waardeerbaar is. Immateriële schade is emotionele schade, hetgeen moeilijk op geld waardeerbaar is. Er is sprake van emotionele schade en psychische schade en bovendien zijn de klachten vaak ook subjectief. De vierde voorwaarde is **causaliteit**. Voor aansprakelijkheid moet er sprake zijn van een causaal verband tussen het verkeersongeluk en de schade (het letsel). Oftewel: zou er ook schade zijn ontstaan als er geen ongeluk was geweest? Tot slot is er het **relativiteitsvereiste**, vastgelegd in art. 6:163 BW. Deze eis houdt in dat de norm die geschonden is moet strekken tot bescherming tegen de schade zoals de benadeelde die heeft geleden. Een arrest van het Gerechtshof Amsterdam, uitgesproken in 2016, laat zien dat ook wanneer een partij onrechtmatig heeft gehandeld, dit niet zonder meer inhoudt dat alle dientengevolge opgetreden schade voor vergoeding in aanmerking komt.⁶ Als niet is voldaan aan de relativiteitseis, dan is er ook geen aansprakelijkheid. De vijf voorwaarden zijn dan ook cumulatief, niet alternatief.

2.3 Art. 6:106 BW: Ander nadeel dan vermogensschade

Art. 6:95 BW zegt dat vermogensschade en ander nadeel in aanmerking komt voor vergoeding. Met het begrip “ander nadeel” wordt immateriële schade bedoeld, oftewel smartengeld.⁷ Het recht op smartengeld heeft dus betrekking op de vergoeding van het andere nadeel zoals bedoeld in art. 6:95 BW. Dit artikel stelt dat men alleen recht heeft op smartengeld als de wet hierin voorziet. Art. 6:106 BW is zo een wet en is de belangrijkste regeling van het smartengeld. Met smartengeld wordt getracht een financiële compensatie te beiden voor iets dat niet op geld waardeerbaar is. Immers, ander nadeel is geen vermogensschade. Vandaar ook het onderscheid in art. 6:95 BW.

Volgens art. 6:95 BW komt zowel vermogensschade als ander nadeel dan vermogensschade in aanmerking voor vergoeding (voor zover de wet daar recht op geeft). De wetgever heeft ‘schade’ en

---

³ Timmerman 2011, p. 214.

⁴ Timmerman 2011, p. 229.

⁵ Lindenberg in: *T&C Onrechtmatige daad* 2017, art. 6:162 BW.

⁶ Hof Amsterdam 20 december 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:5484.

⁷ Hartlief 2018, p. 266.

‘ander nadeel dan vermogensschade’ hier niet nader gedefinieerd, maar heeft gekozen voor een opsomming van gevallen waarin men aanspraak kan maken op vergoeding. In tegenstelling tot Nederland kennen landen als Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk wel een onderscheid tussen diverse vormen van immateriële schade.⁸ Er zijn op dat gebied verschillende ‘schadeposten’, zoals ‘pain & suffering’, ‘loss of amenities’, ‘bereavement’, respectievelijk ‘préjudice d’agrément’, ‘préjudice esthétique’ en ‘prejudice doloris’.⁹ Zoals reeds gezegd, kennen wij een dergelijk onderscheid niet. Wellicht terecht, omdat art. 6:106 BW concreet aangeeft in welke gevallen men recht heeft op vergoeding van het ‘ander nadeel dan vermogensschade’.¹⁰ Een nadere invulling van het schadebegrip zou dan ook overbodig zijn; met onderscheiden elementen kan immers bij de vaststelling van de hoogte naar billijkheid rekening worden gehouden.

Art. 6:106 lid 1 BW

Voor nadeel dat niet in vermogensschade bestaat, heeft de benadeelde recht op een naar billijkheid vast te stellen schadevergoeding:

- a. indien de aansprakelijke persoon het oogmerk had zodanig nadeel toe te brengen;*
- b. indien de benadeelde lichamelijk letsel heeft opgelopen, in zijn eer of goede naam is geschaad, of op een andere wijze in zijn persoon is aangetast;*
- c. indien het nadeel gelegen is in aantasting van de nagedachtenis van een overledene en toegebracht is aan de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot, de geregistreerd partner of een bloedverwant tot in de tweede graad van de overledene, mits de aantasting plaatsvond op een wijze die de overledene, ware hij nog in leven geweest, recht zou hebben gegeven op schadevergoeding wegens het schaden van zijn eer of goede naam.*

Art. 6:106 lid 1 BW geeft een limitatieve opsomming van de gevallen waarin een benadeelde recht heeft op smartengeld. Voor dit onderzoek is uitsluitend sub b – het oplopen van lichamelijk letsel – van belang en zal daarom diepgaand worden behandeld. Sub a en c zullen enigszins summier zijn in de toelichting.

Als we kijken naar sub a, dan gaat het om de gevallen waarin de aansprakelijke persoon het doel moet hebben gehad zodanig nadeel toe te brengen. Dit is ook meteen een bijzonder geval, want het oogmerk moet zijn gericht op het toebrengen van immateriële schade. Een concreet voorbeeld hiervan is telefoonterreur of het opgeven van een fictief overlijdensbericht.¹¹ In de literatuur is vaak gepleit voor een ruimere interpretatie.¹² Hoewel er in de rechtspraak weinig jurisprudentie te vinden is over de toepassing van sub a, zijn er wel enkele voorbeelden te noemen. Zo is er het arrest van de Hoge Raad

---

⁸ Lindenbergh 2015, p. 59.

⁹ Dam, van, 2013, p. 363.

¹⁰ Lindenbergh 2015, p. 59.

¹¹ Schiffeleers, WPNR 1973/5221, p. 263.

¹² Lindenbergh, GS Schadevergoeding, art. 6:106 BW, aant. 21.

uit 2001. In deze zaak ging het om een gescheiden echtpaar met een zevenjarig kind. Vader vermoordde het kind met het oogmerk zijn ex-vrouw immateriële schade toe te brengen.¹³

Sub c bepaalt dat een benadeelde recht heeft op een naar billijkheid vast te stellen vergoeding voor ander nadeel dan vermogensschade 'indien het nadeel is gelegen in aantasting van de nagedachtenis van een overledene en toegebracht is aan de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot, de geregistreerde partner of een bloedverwant tot in de tweede graad van de overledene, mits aantasting plaatsvond op een wijze die de overledene, ware hij nog in leven geweest, recht zou hebben gegeven op schadevergoeding wegens het schaden van zijn eer of goede naam'. Dergelijke gevallen komen in de praktijk ook weinig voor. Tevens is het zo dat een aanspraak op deze bepaling is beperkt tot postume belediging, wat maakt dat aantastingen van de persoonlijke levenssfeer na overlijden buiten het bereik van de bepaling blijven.¹⁴

Sub b is veruit de belangrijkste categorie, waarin een drietal zaken wordt genoemd: lichamelijk letsel, geschaad zijn in eer of goede naam en aantasting in zijn persoon op andere wijze. De aantasting in goede naam of eer is redelijk vanzelfsprekend en is voor dit onderzoek irrelevant en zal dan ook buiten beschouwing blijven. Geestelijk letsel is in dit artikel niet afzonderlijk opgenomen, omdat gevallen van geestelijk letsel volgens de rechtspraak worden geschaard onder 'aantasting in zijn persoon op andere wijze'.¹⁵ Dit betreft overigens niet de psychische gevolgen van een ongeluk waarbij tevens sprake is van lichamelijk letsel. Dit soort gevolgen wordt meegenomen bij de beoordeling van smartengeld als gevolg van lichamelijk letsel.¹⁶ Bij aantasting in de persoon op andere wijze kan dus in beginsel worden gedacht aan geestelijk letsel. Over het algemeen geldt dat er sprake moet zijn van een erkend psychiatrisch ziektebeeld.¹⁷ In het arrest *Ontvanger/Bos* heeft de Hoge Raad in ieder geval bij herhaling beslist dat 'enkel een gevoel van onbehagen of van onvrede of ongenoegen onvoldoende is voor een recht op smartengeld'.¹⁸ De zienswijze over het erkend ziektebeeld is in 2012 genuanceerd door de Hoge Raad.¹⁹ De Hoge Raad heeft in het *Blauw oog*-arrest gesuggereerd dat een in de psychiatrie erkend ziektebeeld mogelijk niet altijd nodig is, in het bijzonder niet wanneer het een ernstige normschending betreft.

Een ingewikkelde situatie ontstaat wanneer het slachtoffer in een coma terechtkomt.²⁰ Gelet op de ontwikkelingen in het buitenland hebben sommige prominente letselschadejuristen betoogd dat iemand

---

¹³ HR 26 oktober 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB2775, NJ 2002/216, m.nt. J.B.M. Vranken.

¹⁴ MO, *Parl. Gesch. Boek 6* 1981, p. 383.

¹⁵ Lindenbergh 1998, hoofdstuk 5.

¹⁶ Hartlief 2018, p. 331.

¹⁷ Holzhauser 1986, p.28.

¹⁸ HR 13 januari 1995, NJ 1997/662, m.nt. C.J.H. Brunner (*Ontvanger/Bos*).

¹⁹ HR 29 juni 2012, NJ 2012/410 (*Blauw oog*).

²⁰ Lindenbergh 2015, p. 63.

die 'bewusteloos' is, geen recht heeft op een immateriële schadevergoeding.²¹ In het Coma-arrest heeft de Hoge Raad geoordeeld over een slachtoffer dat in een coma lag, maar voor een korte periode toch bewust is geweest van zijn situatie en zijn omgeving.²² De Hoge Raad besliste in dit arrest dat enkel het feit dat het slachtoffer voor een korte tijdsperiode bewusteloos is geweest niet voldoende is om aan te nemen dat over deze periode geen aanspraak kan worden gemaakt op een immateriële schadevergoeding.

Smartengeld is bedoeld ter compensatie van met name de feitelijk ervaren pijn, verdriet en gederfde levensvreugde naar aanleiding van – voor dit onderzoek van belang – verkeersongevallen. De wetgever zegt het volgende over het doel van smartengeld: *'Het ware zoveel beter indien in het verkeer tussen mensen toegebracht leed kon worden goedgemaakt door het aandragen van vreugde. Aangezien dat echter in veel, zo niet de meeste gevallen niet kan, vallen wij terug op het substituut van de materiële schadeloosstelling. Hieraan is wellicht nog deze justificatie te geven. Die materiële schadeloosstelling is de enige methode om de gelaedeerde – die men rechtstreeks geen vreugde kan verschaffen – in staat te stellen zelf vreugde te vinden door wat hij zoal met die schadevergoeding kan doen.'*²³

2.4 Art. 185 WVV

Een in de praktijk belangrijk onderdeel van het aansprakelijkheidsrecht, tevens het onderwerp van dit onderzoek, is de aansprakelijkheid bij verkeersongevallen en de immateriële schadevergoeding aan het slachtoffer als gevolg van een verkeersongeval. Voor verkeersongevallen waarbij enkel motorvoertuigen zijn betrokken, geldt het leerstuk van de onrechtmatige daad. Voor een deel van de verkeersongevallen geldt bijzondere wetgeving, namelijk art. 185 van de Wegenverkeerswet. Dit artikel heeft betrekking op aansprakelijkheid van de eigenaar dan wel houder van een motorvoertuig jegens een (ongemotoriseerde) zwakke verkeersdeelnemer, zoals fietser of voetganger.

Art. 185 WVV

1. *Indien een motorrijtuig waarmee op de weg wordt gereden, betrokken is bij een verkeersongeval waardoor schade wordt toegebracht aan, niet door dat motorrijtuig vervoerde, personen of zaken, is de eigenaar van het motorrijtuig of – indien er een houder van het motorrijtuig is – de houder verplicht om die schade te vergoeden, tenzij aannemelijk is dat het ongeval is te wijten aan overmacht, daaronder begrepen het geval dat het is veroorzaakt door iemand, voor wie onderscheidenlijk de eigenaar of de houder niet aansprakelijk is.*

2. *De eigenaar of houder die het motorrijtuig niet zelf bestuurt, is aansprakelijk voor de gedragingen van degene door wie hij dat motorrijtuig doet of laat rijden.*

---

²¹ Lindenbergh, diss., p. 52 e.v.

²² HR 20 september 2002, NJ 2004/112, m.nt. J.B.M. Vranken (Coma).

²³ VC II Parl. Gesch. Boek 6, p. 371 (Van Agt).

3. Het eerste en het tweede lid vinden geen toepassing ten aanzien van schade, door een motorrijtuig toegebracht aan loslopende dieren, aan een ander motorrijtuig in beweging of aan personen en zaken die daarmee worden vervoerd.

4. Dit artikel laat onverkort de uit andere wettelijke bepalingen voortvloeiende aansprakelijkheid.

Er is een viertal ongevallen te onderscheiden. Als het een ongeval betreft tussen twee (on)gemotoriseerde verkeersdeelnemers, draait degene die een fout heeft gemaakt op voor de schade. Diegene is dan ook verantwoordelijk voor het betalen van de immateriële schadevergoeding. Art. 185 WvW biedt extra bescherming aan (jonge) zwakke verkeersdeelnemers, zoals voetgangers en fietsers. Als het gaat om een ongeval tussen een motorvoertuig en een fietser of voetganger jonger dan 14 jaar, dan is de bestuurder van het motorvoertuig voor de volle 100 procent aansprakelijk²⁴, behalve als hem niets te verwijten valt. Dit is ongunstig voor de bestuurder van het motorvoertuig, omdat hij moet aantonen dat hem niets te verwijten valt. De bewijslast ligt dus bij het motorvoertuig. De bestuurder van een motorvoertuig heeft namelijk rekening te houden met fouten van de zwakke verkeersdeelnemers. Een uitzonderingssituatie kan zich voordoen als het kind de aanrijding opzettelijk heeft veroorzaakt, wat bijna nooit het geval is. Voor ongevallen tussen motorvoertuigen en zwakke verkeersdeelnemers van 14 jaar of ouder geldt in principe hetzelfde, behalve dat in dit geval de bestuurder van het motorvoertuig voor slechts 50 procent aansprakelijk is. De fietser of voetganger krijgt dus minimaal 50 procent van de schade vergoed.

Lid 1 zegt dat er sprake moet zijn van een ongeval tussen een niet-motorrijtuig en een motorrijtuig. Het motorvoertuig moet op een voor het verkeer openstaande weg hebben gereden, dus een (stukje) weg waar verkeer kan komen. Art. 185 WvW is tevens van toepassing als de schade wordt toegebracht door een aanhangwagen of uitstekende lading, zo oordeelde de Hoge Raad in 1973.²⁵ De eigenaar of houder van het voertuig moet de schade vergoeden, behalve bij overmacht.²⁶

Van overmacht wordt in deze context gesproken als een situatie of gedraging van de fietser of voetganger zo onwaarschijnlijk en zo onvoorspelbaar is dat de bestuurder van de auto hier geen rekening mee had kunnen houden. In de praktijk maakt een beroep op overmacht nauwelijks kans, omdat van de bestuurder van een motorvoertuig wordt verwacht dat hij rekening houdt met het onvoorspelbare gedrag van fietsers en voetgangers.²⁷ Er wordt gesproken van het overmachtverweer als de autobestuurder foutloos heeft gereden of als de gemaakte fout niet relevant is voor het ongeval. Dit komt in de praktijk echter zelden voor en is het overmachtverweer redelijkerwijs beperkt tot de gevallen waarin het ongeval enkel en alleen toe te schrijven is aan de gedragingen van het slachtoffer

---

²⁴ Hartlief 2018, p. 169.

²⁵ HR 4 juli 1973, NJ 1973/489.

²⁶ Art. 6:75 BW: 'Een tekortkoming kan de schuldenaar niet worden toegerekend, indien zij niet te wijten is aan zijn schuld, noch krachtens wet, rechtshandeling of in het verkeer geldende opvattingen voor zijn rekening komt.

²⁷ HR 22 mei 1992, NJ 1992/527 (ABP/Winterthur).

zelf of van een derde.²⁸ Technische gebreken aan het voertuig²⁹ en lichamelijke problemen³⁰ bevrijden de bestuurder van het motorvoertuig niet van aansprakelijkheid. De Hoge Raad heeft hieromtrent het uitgangspunt dat de bestuurder van het motorvoertuig vrijuit gaat als hem rechtens geen enkel verwijt kan worden gemaakt.³¹ Als men een beroep wil doen op overmacht, moet de gedraging van de fietser/voetganger zo onwaarschijnlijk zijn dat de automobilist daar in alle redelijkheid geen rekening mee hoefde te houden.³² Dit betekent dat de automobilist alleen vrijuit kan gaan wanneer hij geen rekening hoefde te houden met de concrete (onverwachte) gedragingen van het slachtoffer. Het komt erop neer dat de autobestuurder moet anticiperen op onvoorzichtig verkeersgedrag van fietsers en voetgangers en zijn eigen rijgedrag daarop moet aanpassen.³³ Hierbij kan worden gedacht aan het matigen van de snelheid rondom scholen, zwembaden, winkelcentra enzovoort.

Ook als het motorvoertuig is uitgeleend aan een derde, is de eigenaar toch aansprakelijk, ook al reed hij niet zelf toen het ongeluk gebeurde, aldus lid 2. Er kan een uitzondering worden gemaakt voor schade die is ontstaan aan loslopende dieren, een ander motorvoertuig in beweging of aan personen dan wel zaken die daarmee worden vervoerd, als gevolg van het ongeluk (lid 3).

2.5 Deelconclusie

Wanneer bestaat volgens de wet en de literatuur het recht op immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen? Wanneer iemand schade lijdt op basis van art. 6:95 BW, heeft hij recht op immateriële schadevergoeding op basis van art. 6:106 BW. Art. 6:106 BW staat in Afdeling 6.1.10. Dit betekent dat het artikel van toepassing is, ongeacht de grondslag waarop de verplichting tot schadevergoeding berust.³⁴ Als wordt gekeken naar smartengeld bij lichamelijk letsel (ex art. 6:106 lid 1 sub b BW), dan is dit in de praktijk de belangrijkste categorie van gevallen waarin het recht op smartengeld bestaat.³⁵ De oorzaak van het letsel is niet bepalend voor de vraag of immateriële schade in geval van lichamelijk letsel voor vergoeding in aanmerking komt.³⁶ Het kan dus gaan om letsel als gevolg van een ongeluk in het verkeer. Hierbij is het ook zo dat er geen ondergrens is met betrekking tot de ernst van het letsel. Zo is een blauw oog ook het soort letsel dat een aanspraak op smartengeld rechtvaardigt.³⁷

---

²⁸ Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV 2015/282 e.v.

²⁹ HR 16 april 1942, NJ 1942/394.

³⁰ Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV 2015/283 e.v.

³¹ Hartlief 2018, p. 171.

³² HR 22 mei 1992, NJ 1992/527 (ABP/Winterthur).

³³ Hartlief 2018, p. 172.

³⁴ Lindenbergh, in: *GS Schadevergoeding*, art. 6:106 BW, aant. 2.1.

³⁵ Lindenbergh, in: *GS Schadevergoeding*, art. 6:106 BW, aant. 2.4.

³⁶ Lindenbergh, in: *GS Schadevergoeding*, art. 6:106 BW, aant. 2.4.

³⁷ HR 29 juni 2012, NJ 2012/410.

Wanneer wordt gesproken van een verkeersongeval tussen motorvoertuigen, bevinden we ons in het leerstuk van de onrechtmatige daad. In beginsel draaien beide partijen op voor hun eigen schade. Men krijgt de eigen schade alleen vergoed als de andere partij een fout heeft gemaakt en de schade het gevolg is van die fout. Op zwakke verkeersdeelnemers, zoals fietsers en voetgangers, is andere wetgeving van toepassing. Art. 185 Wegenverkeerswet 1994 (WVW) zegt dat de houder of eigenaar van het motorrijtuig waarmee schade wordt veroorzaakt aan een fietser of voetganger ook aansprakelijk is voor die schade, behalve als er sprake is van overmacht. Dit is tevens niet het geval wanneer iemand anders dan de eigenaar of houder van dat voertuig achter het stuur zit ten tijde van het ongeval.

Pas wanneer iemand aansprakelijk is op grond van art. 6:162 jo. art. 6:163 BW, kan diegene worden aangesproken tot het betalen van smartengeld aan het slachtoffer. Om aansprakelijk gesteld te worden is vereist dat het verkeersongeval onrechtmatig is veroorzaakt, toerekenbaar is aan degene die het heeft veroorzaakt, er moet sprake zijn van schade – redelijk vanzelfsprekend, er moet een causaal verband zijn tussen het ongeval en het letsel en er moet zijn voldaan aan het relativiteitsvereiste.

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden in welke gevallen het recht bestaat op immateriële schadevergoeding. In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de omvang van het smartengeld.

H3: Begroting van de immateriële schadevergoeding

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komt de tweede deelvraag aan bod: **“Hoe wordt volgens de wet en de literatuur de hoogte van de immateriële schadevergoeding bepaald?”** In dit hoofdstuk wordt voorts literatuur geanalyseerd alsmede diverse arresten van de Hoge Raad waaruit blijkt hoe het smartengeldbedrag wordt vastgesteld en begroot. In de loop der jaren heeft de Hoge Raad zich meermaals uitgesproken over de mee te wegen factoren zoals leeftijd, duur van de pijn en de intensiteit van de pijn. Uit dit hoofdstuk zal blijken in hoeverre deze factoren zich hebben ontwikkeld gedurende de tijd en welke factoren nog steeds een rol spelen bij het vaststellen van de hoogte van de immateriële schadevergoeding.

Wij kennen in Nederland niet absurd hoge bedragen aan immateriële schadevergoeding, zoals ze die wel kennen in bijvoorbeeld de Verenigde Staten (VS). In de VS kennen ze het fenomeen van ‘punitive damages’, een bijzondere vorm van schade waarbij de aansprakelijke partij een boete moet betalen aan het slachtoffer. Het smartengeld heeft in de VS een punitief – bestraffend – karakter, waar in Nederland het smartengeld dient ter compensatie van de geleden schade en als een poging tot genoegdoening.³⁸ Wat de hoogte betreft, kwamen immateriële schadevergoedingen boven de € 50.000,- in Nederland vrij weinig voor.³⁹ De rechtbank wees veelal bescheiden bedragen toe en stelde zich in beginsel terughoudend op.⁴⁰ Bijzonder is de stagnatie van de ontwikkeling van smartengeldbedragen, wat al enige tijd het geval is.⁴¹ In omringende landen echter is sprake van een geringe groei van het smartengeld. De Hoge Raad doet hier geen uitspraken over, want het vaststellen van smartengeld is de taak van feitenrechters (arrest *Druijff/Bouw*)⁴². Anderzijds geven feitenrechters sinds 2014 al aan dat het smartengeld omhoog moet en ook kan, wat zij in hun uitspraken regelmatig laten blijken.⁴³ Het verdient echter wel de vermelding dat smartengeldbedragen enigszins zijn gestegen, afhankelijk van het soort letsel. Deze stelling wordt in de jurisprudentieanalyse (hoofdstuk 4) uitgebreid toegelicht en gemotiveerd.

3.2 Begroting van immateriële schade volgens literatuur & rechtspraak

Uit de analyse van art. 6:106 BW blijkt dat de immateriële schadevergoeding naar billijkheid moet worden vastgesteld. Aan de rechter komt dan ook een discretionaire bevoegdheid toe met betrekking tot het bepalen van de omvang van het smartengeld. Dit wil zeggen dat de rechter bij de

---

³⁸ Hartlief 2018, p. 330.

³⁹ Lindenbergh 2008, p. 75-76.

⁴⁰ Lindenbergh 2015, nr. 29.

⁴¹ Hartlief 2018, p. 334.

⁴² HR 17 november 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8358, *NJ* 2001/215 (*Druijff/Bouw*).

⁴³ In verschillende uitspraken wordt overwogen dat een verhoging van 10 % van het smartengeldbedrag is geïndiceerd. Zie bijvoorbeeld Hof Arnhem-Leeuwarden 14 januari 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:181 en Rb. Noord-Nederland 18 januari 2018, ECLI:NL:RBNNE:2018:822.

billijkheidscorrectie met alle soorten omstandigheden van het geval rekening mag houden als hij het schadebedrag begroot, maar ook dat hij geen schadevergoeding hoeft toe te kennen als hij daar geen reden toe ziet.⁴⁴ Er kan geen sprake zijn van willekeur, omdat de rechter bij het begroten van het smartengeld moet letten op de bedragen die in vergelijkbare zaken zijn toegekend, waarbij de rechter rekening moet houden met geldontwaarding die sinds deze uitspraken is opgetreden.⁴⁵ “De begroting van deze schade is voorbehouden aan de rechter die over de feiten oordeelt. Zij is sterk met de feiten verweven en kan in zoverre in cassatie niet op haar juistheid worden getoetst, terwijl de rechter daarbij ook niet gebonden is aan de gewone regels omtrent stelplicht en bewijs. Wel zal in cassatie kunnen worden getoetst of de rechter heeft blijk gegeven van een onjuiste rechtsopvatting omtrent het begrip nadeel dat niet in vermogensschade bestaat, of ter zake van de wijze van begroting.”⁴⁶ Alleen de feitenrechter zal dus beslissen over het smartengeld, niet de Hoge Raad.

In het AMC-arrest⁴⁷ heeft de Hoge Raad een aantal omstandigheden in het bijzonder uitgelicht. Het gaat dan om de aard van de aansprakelijkheid, de aard, duur & intensiteit van de pijn en het verdriet & gederfde levensvreugde die het gevolg zijn van de betrokken gebeurtenis. In de praktijk wordt echter een bijzondere betekenis toegekend aan de aard en de ernst van het letsel.⁴⁸ Er wordt dus onderscheid gemaakt tussen bijvoorbeeld het verlies van ledematen, dwarslaesies, whiplash, verlies van gezichtsvermogen enzovoort. Aan de hand van het soort letsel wordt vervolgens gekeken naar de leeftijd van het slachtoffer (als het slachtoffer op zijn 25^e een arm verliest, leeft hij langer met de pijn en leed ten opzichte van een 80-jarige die een arm verliest), duur van het herstel, uitwerking op studie of baan, gevolgen voor de toekomst et cetera. In het reeds aangehaalde Coma-arrest⁴⁹ overweegt de Hoge Raad dat bij het bepalen van de omvang van de vergoeding de persoonlijke omstandigheden van de benadeelde een rol dienen te spelen, maar dat de rechter de zwaarte van het verdriet, de ernst van de pijn, het gemis aan levensvreugde en het geschokte rechtsgevoel moet al dan niet objectieve factoren en concrete aanwijzingen zal moeten afleiden, zoals de aard van het letsel en de gevolgen daarvan voor het slachtoffer. De manier waarop en de intensiteit waarmee de gederfde levensvreugde door de benadeelde wordt of zal worden beleefd kan in rechte vaak niet goed worden vastgesteld, waardoor bij het begroten van de schade het nadeel van de concrete beleving moet worden geabstraheerd en in meer objectieve zin moet worden vastgesteld in welke mate van nadeel sprake is geweest.⁵⁰

---

44 HR 27 april 2001, NJ 2002/91, m.nt. C.J.H. Brunner.

45 HR 8 juli 1992, NJ 1992/714 (AMC).

46 HR 17 november 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8358, NJ 2001/215 (Druifff/Bouw).

47 HR 8 juli 1992, NJ 1992/714 (AMC).

48 Hartlief 2018, p. 333.

49 HR 20 september 2002, NJ 2004/112, m.nt. J.B.M. Vranken (Coma).

50 Hartlief 2018, p. 333.

Simpel gezegd betekent het voorgaande dat de aard, de ernst en de duur van de pijn maar ook de gederfde levensvreugde en het verdriet zal moeten worden afgeleid uit objectieve factoren en concrete aanwijzingen, zoals de aard & ernst van het letsel en de gevolgen daarvan voor het slachtoffer.⁵¹

3.3 Meer smartengeld voor jongere slachtoffers

Hij die langer lijdt, lijdt meer! In de rechtspraak wordt een verband gesuggereerd tussen de leeftijd van het slachtoffer en de duur van het lijden.⁵² Hebly schrijft dat in de rechtspraak leeftijd een factor is die meespeelt bij het medebepalen van de lijdensduur, omdat ervan wordt uitgegaan dat slachtoffers van ongevallen die nog jong zijn naar verwachting langer hinder ondervinden van blijvend letsel, wat betekent dat de gevolgen van een heftig verkeersongeval ingrijpender zijn voor hen die nog een lang leven voor zich hebben.⁵³ Over het algemeen kan gesteld worden dat altijd mede rekening wordt gehouden met de jonge leeftijd van het slachtoffer. Het is dan ook zo dat de rechter let op het feit dat de gevolgen van het letsel lang zullen blijven voortduren en dat het immateriële nadeel daarom ook groter is van omvang. Dit hoeft echter niet altijd het geval te zijn, zo blijkt uit een kantonzaak uit 1988 waarin de rechter wel rekening heeft gehouden met de jeugdige leeftijd van het slachtoffer, maar niet een hoog bedrag aan smartengeld heeft toegekend omdat het kind zich sneller kan aanpassen aan zijn handicap en ermee kan leren leven.⁵⁴ Het is bovendien van belang te vermelden dat leeftijd zelden nadrukkelijk wordt benoemd als factor, waardoor het moeilijk is om hieromtrent concrete uitspraken te doen. Er zijn experts die pleiten voor meer eerbiediging van de leeftijd van het slachtoffer in de zin dat de verwachte periode van de blijvende nadelige gevolgen beter tot uitdrukking komen in de hoogte van de immateriële schadevergoeding en de motivering ervan.⁵⁵

3.4 Minder smartengeld voor oudere slachtoffers

Leeftijd speelt dus een rol bij het bepalen van het smartengeldbedrag. Jonge slachtoffer krijgen vaak een hoger bedrag uitgekeerd omdat ze langer moeten leven met het letsel. Krijgen oudere mensen dan een lager bedrag aan smartengeld? Het antwoord op deze vraag is niet zo eenduidig als men zou denken. Het is vanzelfsprekend dat de verwachte lijdensduur voor een 80-jarig slachtoffer korter is dan voor iemand van 30 jaar oud. De rechtbank Den Haag sprak zich uit over een 86-jarig slachtoffer dat betrokken was geraakt bij een aanrijding.⁵⁶ Zijn rechteronderbeen moest worden geamputeerd. De rechter oordeelde in deze zaak dat het aannemelijk is dat, gelet op de hoge leeftijd van het slachtoffer, de periode waarover immateriële schade zal worden geleden vrij beperkt is. Tegenover dit vonnis staat een uitspraak van de rechtbank Midden-Nederland. Deze zaak betrof een 75-jarige dame die ernstig

---

⁵¹ Lindenbergh 2015, p.66 & HR 17 november 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8358, NJ 2001/215 (Druijff/Bouw).

⁵² Hebly 2019, p. 27.

⁵³ Zie bijv. Hof Amsterdam 19 maart 1992, ECLI:NL:GHAMS:1992:AJ5916, VR 1993/32, Rb. Amsterdam 3 februari 1993, ECLI:NL:RBAMS:1993:AJ5982, VR 1993/32 en Rb. Den Haag 4 februari 2010, ECLI:NL:RBSGR:2010:BL6268, JA 2010/93.

⁵⁴ Rb. Arnhem (ktr.)13 juni 1988, VRS 1997/149. Het kind verloor twee vingers van zijn linkerhand.

⁵⁵ Verburg 2009, p. 150-151.

⁵⁶ Rb. Den Haag 6 juli 2000, ECLI:NL:RBSGR:2000:AK4327, VR 2000/198.

letsel opliep bij een verkeersongeval.⁵⁷ In casu betrof het echter een actieve dame die ondanks haar leeftijd erg sportief was. De rechter kende een hogere immateriële schadevergoeding toe, gezien de hoge mate waarin het slachtoffer sportief in het leven stond maakte dat ze ‘een significant aantal jaren in kwalitatief goede gezondheid had kunnen leven’ als ze niet betrokken was geraakt bij het ongeval. Dit maakt dat het slachtoffer een langere lijdensduur ondervindt ondanks haar hoge leeftijd. Het actief bezig zijn en het sporten speelden een grote rol in haar leven, en door het ongeval is haar dat ontnomen. Zo is er ook een uitspraak van het Gerecht in eerste aanleg van Curaçao, waarin een koppel van 74 en 71 slachtoffer werd van een verkeersongeval.⁵⁸ Het Gerecht overwoog in deze zaak dat de leeftijd van de slachtoffers en daarmee ook de duur van het lijden invloed hebben op de hoogte van de immateriële schadevergoeding. De vergoeding zou eigenlijk lager moeten uitvallen vanwege de hoge leeftijd van beide slachtoffers, maar het echtpaar stond actief in het leven en had nog een aantal jaren in ‘kwalitatief goede gezondheid’ kunnen leven, als het ongeval niet was gebeurd.

3.5 Leeftijdsdiscriminatie

De klassieke benadering is zoals hierboven weergegeven. Een jong slachtoffer krijgt een hoger bedrag aan smartengeld, omdat een jong iemand langer moet leven met de immateriële schade en de gevolgen ervan. Een oud slachtoffer krijgt dan automatisch minder, omdat hij wellicht minder lang moet leven met de gevolgen van het letsel. ‘Levert dit dan geen ongerechtvaardigde leeftijdsdiscriminatie op?’, zo vraagt Hendrix zich af.⁵⁹ Dit is een terechte vraag, vooral in context van het recente debat over de betekenis van op geslacht gebaseerde aannames wat betreft het (verloren) verdienvermogen.⁶⁰ In de huidige tijd is het ongetwijfeld niet acceptabel om tot een uiteenlopende waardering te komen van vergelijkbaar letsel van mannen en vrouwen op grond van algemene veronderstellingen.⁶¹ Geslacht is in die zin ook niet direct relevant voor de vaststelling van de hoogte van de immateriële schadevergoeding.⁶² Leeftijd kan echter wel een rol spelen. Denk bijvoorbeeld aan een eenzame oudere, wellicht een weduwe of weduwnaar, met een niet zo bruisend sociaal leven, die door het opgelopen letsel helemaal niets meer kan en is veroordeeld tot het leiden van een nog eenzamer bestaan. Of misschien raakt de oudere op een hoge leeftijd zodanig gehandicapt dat hij niet meer op zijn kleinkinderen kan passen en zodoende een grote bron van vreugde kwijtraakt. Dit soort omstandigheden kunnen zeker in verband worden gebracht met leeftijd en levensfase en kunnen invloed hebben op de hoogte van het smartengeld.⁶³ Deze omstandigheden kunnen, naast de lijdensduur als zodanig, worden meegewogen. Echter, als beide omstandigheden naast elkaar worden gelegd, zullen beide een andere kant op wijzen. Het zal natuurlijk per geval verschillen en het is dan aan de rechter om te kijken of iemand vanwege de hoge

---

⁵⁷ Rb. Midden-Nederland 14 september 2016, ECLI:NL:RBMNE:2016:5346, VR 2016/192.

⁵⁸ GiEA Curaçao 19 december 2016, ECLI:NL:OGEAC:2016:132, VR 2017/28.

⁵⁹ Hendrix 2018, p. 82-83.

⁶⁰ Aanleiding was Rb. Den Haag 23 juli 2013, ECLI:NL:RBDHA: 2013:9276 en het ‘contraire’ oordeel van het College voor de Rechten van de Mens op 19 augustus 2014, ECLI:NL:XX:2014:675.

⁶¹ Hebly 2019, p. 28.

⁶² Lindenbergh 1998, p. 250 en Lindenbergh 2001, p. 178-185.

⁶³ Hebly 2019, p. 28.

leeftijd geen levensvreugde meer heeft en de gevolgen van het letsel minimaal zijn, of dat het slachtoffer ondanks een hoge leeftijd nog zeer actief was met een rijk sociaal leven en door het letsel niet optimaal meer kan genieten van zijn kleinkinderen.

3.6 Deelconclusie

Hoe wordt de hoogte van het smartengeld bepaald volgens de wet en literatuur? De immateriële schadevergoeding moet volgens art. 6:106 BW naar billijkheid worden vastgesteld. Dit betekent dat de rechter een discretionaire bevoegdheid heeft als hij de omvang van de immateriële schadevergoeding gaat bepalen. De rechter kan ook besluiten om helemaal geen smartengeld toe te kennen. Dit moet hij dan uiteraard motiveren. In het AMC-arrest⁶⁴ heeft de Hoge Raad een aantal criteria geformuleerd die door feitenrechters moeten worden meegenomen, want alleen feitenrechters mogen beslissen over de toekenning van immateriële schadevergoeding.⁶⁵

Kortgezegd betreft het de leeftijd van het slachtoffer in combinatie met het soort letsel en de gederfde levensvreugde. Leeftijd is zelden een doorslaggevende factor, maar speelt wel een belangrijke rol bij het bepalen van de hoogte van het smartengeld. Jonge slachtoffers krijgen veelal een hoger bedrag aan smartengeld, omdat zij langer moeten leven met de gevolgen van het ongeval. Hun leven verandert drastisch. Hele jonge slachtoffers, zoals kinderen, krijgen een iets lager bedrag omdat zij zich sneller zouden kunnen aanpassen aan het leven met een handicap. Ouderen krijgen over het algemeen automatisch een lager bedrag, omdat zij hun leven al hebben geleefd. Logischerwijs betekent dit dat zij korter zullen leven met hun handicap als gevolg van het ongeval. Dit is anders wanneer een oudere ondanks zijn hoge leeftijd nog steeds een rijk en vol leven heeft, bijvoorbeeld als er nog steeds wordt gesport of (parttime) wordt gewerkt. De rechter kan dan besluiten om een hoger smartengeldbedrag toe te kennen, ondanks de hoge leeftijd. Dit heeft dan te maken met de gederfde levensvreugde.

Zoals bij ieder ander juridisch vraagstuk, moet ook hier gekeken worden naar de concrete omstandigheden van het geval. Aan de ene kant is er de leeftijd van het slachtoffer en aan de andere kant de (verwachte) lijdensduur, maar het schijnt dat vooral bepalend is op welke manier het letsel in het betreffende geval het leven van het slachtoffer zal beïnvloeden.

In dit hoofdstuk is gekeken naar de wijze waarop volgens wet en literatuur de hoogte wordt bepaald van de immateriële schadevergoeding. In het volgende hoofdstuk komen de resultaten van het jurisprudentieonderzoek aan bod.

---

⁶⁴ HR 8 juli 1992, NJ 1992/714 (AMC).

⁶⁵ HR 17 november 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8358, NJ 2001/215 (Druijff/Bouw).

H4: Resultaten van het jurisprudentieonderzoek

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten geanalyseerd van het jurisprudentieonderzoek, oftewel de derde en laatste deelvraag: **“Welke feiten & omstandigheden hebben volgens de jurisprudentie invloed op de hoogte van de immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen ex art. 6:106 lid 1 sub b BW?”**

Deze deelvraag is belangrijk omdat hiermee wordt onderzocht hoe de rechter in de praktijk oordeelt over de hoogte van het smartengeld bij verkeersongevallen. Voor dit onderzoek heb ik in het plan van aanpak een aantal topics opgenomen, waardoor de toch enigszins verschillende uitspraken met elkaar kunnen worden vergeleken. Uit het vooronderzoek kwam naar voren dat de volgende topics een rol spelen bij het vaststellen van het smartengeld: *leeftijd van het slachtoffer, aard van het ongeval, aard & ernst van het letsel, de mate van functionele invaliditeit en de mate van gederfde levensvreugde. Ook het smartengeldbedrag is meegenomen als topic*. Het draait in dit onderzoek immers om de hoogte van het smartengeld.

Ik heb 18 van de 20 uitspraken geanalyseerd van zowel rechtbanken als gerechtshoven waarin sprake was van een verkeersongeval. Deze zijn gesorteerd op de datum van de uitspraak, van oud naar nieuw. In § 1.3.3 is reeds besproken dat twee uitspraken buiten beschouwing zijn gelaten. De keuze om deze uitspraken niet mee te nemen in de resultaten van het jurisprudentieonderzoek is in de zojuist genoemde paragraaf tevens verantwoord. Uiteindelijk zijn derhalve 18 bruikbare uitspraken geanalyseerd.

In de volgende paragraaf worden alle topics een voor een besproken en zal worden beschreven wat opviel bij het analyseren van de topics. In de bijlage zijn twee tabellen opgenomen. In de eerste tabel wordt een overzicht gegeven van de geanalyseerde jurisprudentie, gesorteerd op datum uitspraak van oud naar nieuw en in het tweede tabel zijn de geselecteerde topics ingevuld van alle 18 uitspraken.

4.2 Topics

De topics die zijn gebruikt voor het jurisprudentieonderzoek zijn in de inleiding van dit hoofdstuk al uitgebreid besproken. Het gaat dan om: *leeftijd van het slachtoffer, aard van het ongeval, aard & ernst van het letsel, de mate van functionele invaliditeit en de mate van gederfde levensvreugde*, maar ook het *smartengeldbedrag*. Het smartengeldbedrag zal in dit hoofdstuk niet als apart subparagraaf worden behandeld net als de andere topics, maar de bedragen zullen de revue passeren in samenhang met de andere topics.

4.2.1 Leeftijd van het slachtoffer

Over de leeftijd van het slachtoffer is in het vorige hoofdstuk besproken dat deze niet altijd relevant is voor het vaststellen van de hoogte van de schadevergoeding. Wellicht is dit de reden dat de rechter niet altijd ingaat op de leeftijd van het slachtoffer. In de meeste geanalyseerde uitspraken staat de rechter even stil bij de leeftijd van het slachtoffer, maar in nummers 10, 11, 16 en 17 wordt de leeftijd niet expliciet genoemd. De leeftijd van het slachtoffer wordt dus veelal niet gespecificeerd. Deze factor is *dan* ook niet doorslaggevend. Zo krijgt het slachtoffer in zaak nummer 3 als 34-jarige € 3.000,- aan smartengeld, krijgt het slachtoffer in zaak nummer 4 als 37-jarige een immateriële schadevergoeding van € 28.000,- en krijgt in zaak nummer 7 een 22-jarig slachtoffer € 74.000,- aan smartengeld. In laatstgenoemde zaak is het letsel ook heviger dan in de ervoor genoemde zaken. In het vorige hoofdstuk is gesteld dat oudere slachtoffers in het algemeen een lager bedrag aan smartengeld krijgen, omdat zij minder lang moeten leven met de gevolgen van het letsel. Echter, voor oudere slachtoffers die nog een actieve levensstijl hebben geldt een uitzondering. Zo is in uitspraak nummer 13 € 150.000,- aan smartengeld toegekend aan een 65-jarige dame die een rijk en bruisend sociaal en werkleven leidde en voor 91% invalide raakte en in een rolstoel kwam te zitten. Uit analyse van de volgende topics zal blijken dat het soort (blijvend) letsel in combinatie van de mate van gederfde levensvreugde met name van belang is als het gaat om het toekennen van smartengeld.

4.2.2 Aard van het ongeval

De aard van het ongeval is in de geanalyseerde jurisprudentie eenduidig verkeersongevallen. Dit is uiteraard conform het verzoek van opdrachtgever. In alle 18 geanalyseerde uitspraken is sprake van een verkeersongeval. Het betreft zowel verkeersongevallen tussen motorvoertuigen als tussen een motorvoertuig en een zwakke verkeersdeelnemer zoals fietser of voetganger. Een enkel geval ziet op een ongeluk tussen twee fietsers en uitspraak nummer 15 betreft een eenzijdige aanrijding waarbij de automobiliste tegen een kei aan reed die door drie jongens midden op de weg was geplaatst. De jongens werden strafrechtelijk vervolgd en veroordeeld en het slachtoffer diende een vordering benadeelde partij in om haar materiële en immateriële schade vergoed te krijgen. Omtrent deze topic valt voorts niet veel op te merken.

4.2.3 Aard & ernst van het letsel

In bijna gevallen gaat het om ernstig tot zeer ernstig blijvend letsel. In uitspraken 3, 5, 6, 12 en 16 heeft het slachtoffer een whiplash opgelopen. De klachten en letsel is in grote lijnen gelijk. Het gaat dan om onder andere duizeligheid, problemen met het geheugen, concentratieproblemen en chronische pijn & tintelingen in armen en benen. In uitspraken 8, 13, 15 en 17 heeft het slachtoffer een dwarslaesie opgelopen. Het slachtoffer is beland in een rolstoel en is invalide voor de rest van het leven. In uitspraak nummer 1 heeft het slachtoffer een vastzittende knieschijf en kniegewricht. Dit betekent dat hij zijn been niet meer kan strekken en hiermee moet leven. Ook hij is blijvend gehandicapt. In de tweede uitspraak heeft het slachtoffer uiteenlopend letsel, waaronder een hersenschudding en verschillende

zenuwaandoeningen. Ook heeft het slachtoffer ruim een halfjaar in het ziekenhuis gelegen. Van soortgelijk letsel is tevens sprake in de uitspraken 4, 7, 9, 11, 14 en 18. In uitspraak nummer 10 valt het letsel mee. In die uitspraak gaat het om een simpele wond aan het been van slachtoffer dat ook vrij snel is hersteld.

Het letsel wordt onderbouwd middels het medisch dossier van het slachtoffer en eventueel een verklaring van de arts. Bij het bepalen van de hoogte van het smartengeld wordt zeker gekeken naar de aard en ernst van het letsel, maar ook dit is niet doorslaggevend. Deze topic is wel relevant, omdat de rechter in zijn beoordeling van de hoogte wel meeneemt hoe lang en hoeveel iemand heeft moeten lijden. Iets dat niet nodig zou zijn geweest als het ongeval niet had plaatsgevonden.

4.2.4 Mate van functionele invaliditeit

Deze topic is wat interessanter en relevanter. Hier gaat het om de lijdensduur en in hoeverre het slachtoffer invalide is geraakt naar aanleiding van het ongeval. Zoals in de vorige paragraaf reeds is gezegd, heeft het slachtoffer in de uitspraken 8, 13, 15 en 17 een dwarslaesie. Het 54-jarige slachtoffer in uitspraak 8 moest na de dwarslaesie permanent aan de beademing. Hij kon niets meer. Hij kreeg € 125.000,- aan smartengeld. In uitspraak 13 kreeg het 65-jarige slachtoffer een immateriële schadevergoeding van € 150.000,-. Zij raakte voor 91% invalide. Zij kwam in een rolstoel te zitten en haar huis & auto werden aangepast op het rolstoelgebruik. Het slachtoffer in uitspraak 15 kreeg eveneens € 150.000,- toegewezen voor een dwarslaesie. Zij was zwanger van haar eerste kind en is sinds het ongeval niet in staat om voor zichzelf te zorgen. Het slachtoffer in uitspraak 17 krijgt “slechts” € 30.000,-. Vergelijken met de rest is dat weinig, vooral aangezien het slachtoffer ook in een rolstoel is beland en afgezien daarvan ook een tijdje met een nekkraag heeft rondgelopen. Een verklaring is hier niet voor te vinden. De leeftijd van het slachtoffer wordt niet genoemd, maar wellicht betreft een oudere persoon waardoor het bedrag lager uitvalt.

In uitspraken 3, 5, 6, 12 en 16 heeft het slachtoffer een whiplash opgelopen. In uitspraak 3 en 6 krijgt het 34-jarige slachtoffer een immateriële schadevergoeding van € 3.000,-, vanwege de geringe mate van blijvende invaliditeit. In beide uitspraken gaat het om aanhoudende pijn en het niet meer kunnen tillen van zware dingen. Het betreft slachtoffers van 33 en 34 jaar. Van arbeidsongeschiktheid is geen sprake, omdat de rechter van mening is dat ander, lichter werk kan worden uitgevoerd door de slachtoffers. In uitspraak nummer 5 is aan het 58-jarige slachtoffer € 5.000,- uitgekeerd, omdat hij niet meer voor zichzelf kan zorgen en ook niet meer in staat is om te werken. Hij zit niet in een rolstoel, dus in die zin is hij niet invalide, maar hij heeft wel 24-uurs zorg nodig. Dit specifieke slachtoffer heeft in het verleden ook te maken gehad met trauma's en nu is het weer raak. Wellicht heeft dit slachtoffer – ondanks zijn hoge leeftijd - een hogere schadevergoeding gekregen omdat hij zo veel tegenslagen heeft gehad in het leven. In uitspraak nummer 12 heeft het 37-jarige slachtoffer € 7.500,- gekregen. In dit geval liep het slachtoffer ook behoorlijk wat letsel op naast de whiplash en wegens de aanhoudende

klachten kan hij niet meer werken. Ook is het voor slachtoffer moeilijk om een WAO-uitkering te krijgen en hij wordt ook tegengewerkt door zijn verzekeraar, wat op zijn beurt weer heeft geleid tot problemen in de relationele sfeer. Ook is het relevant te vermelden dat dit slachtoffer zelfmoord heeft overwogen, omdat er zo veel dingen tegelijkertijd speelden. Het smartengeldbedrag is naar alle waarschijnlijkheid gebaseerd op het feit dat slachtoffer niet zozeer fysieke klachten en beperkingen heeft, maar dat het letsel meer psychisch van aard is. Zo drong slachtoffer bij zijn huisarts aan op een doorverwijzing naar een psycholoog om te praten. De kans was dus aanwezig dat de mentale staat van slachtoffer kon verbeteren.

In uitspraak nummer 16 krijgt het slachtoffer van een fietsongeval een smartengeldvergoeding ad € 2.000,-. De leeftijd wordt niet genoemd, maar het lijkt te gaan om een vrouw van middelbare leeftijd. Door haar whiplash kon ze 7 weken niet werken. In deze uitspraak valt op te merken dat het slachtoffer in het verleden al eens een skeelerongeluk heeft gehad, waardoor ze al voor ruim 60% arbeidsongeschikt was. Waar ze eerst 32 uur per week werkte als verpleegkundige, is dit na het ongeval naar ongeveer 16 uur per week gegaan. Toen slachtoffer betrokken raakte bij het verkeersongeval, werkte ze al aanzienlijk minder. Door het verkeersongeval kwamen volgens het slachtoffer ook enkele pijnklachten van het skeelerongeval weer tevoorschijn, maar volgens de rechter is er geen direct verband. Daarom valt het bedrag van € 2.000,- een stuk lager uit dan in vergelijkbare zaken. Het bedrag heeft tevens te maken met het feit dat slachtoffer niet meer arbeidsongeschikt is dan voorheen en dat ze na een herstelperiode weer aan het werk kan gaan.

Als wordt gekeken naar de overige uitspraken, dan valt ook het een en ander op. In uitspraak 7 krijgt het 22-jarige slachtoffer een immateriële schadevergoeding van € 74.000,-. Naast behoorlijk lichamelijk en psychisch letsel, is slachtoffer ook levenslang beperkt in zijn reuk- en zichtvermogen. Ook is hij erg vergeetachtig en kan zijn hobby's en werk niet goed meer doen. Slachtoffer was bezig met een opleiding journalistiek, die hij uiteindelijk wel vertraagd heeft kunnen afmaken, maar zijn diploma is waardeloos omdat hij de rest van zijn leven niet kan werken. In uitspraak 14 is sprake van een 68-jarig slachtoffer dat € 7.500,- aan smartengeld heeft gekregen. Het lage bedrag heeft te maken met de hoge leeftijd van het slachtoffer. Wegens de pijn kan slachtoffer zijn hobby's niet meer uitoefenen, wat hij wel graag had willen doen omdat hij al voorbij de AOW-leeftijd is. Het bedrag had ongetwijfeld iets lager kunnen uitvallen als het slachtoffer geen hobby's en geen sociaal leven had.

Tot slot valt op te merken dat het 37-jarige slachtoffer in uitspraak nummer 4 een immateriële schadevergoeding krijgt van € 28.000,-. Dit slachtoffer werd op de fiets aangereden door een auto en liep naast een hersenschudding ook verschillende botbreuken op. Slachtoffer heeft ruim 2 maanden moeten herstellen en revalideren voordat hij aan het werk kon. Hij probeerde het, maar aan het werken gaan mislukte. Slachtoffer werd voor 80 – 100% arbeidsongeschikt en de kans is klein dat hij zal herstellen. Hij kan nu niet langer dan een half uur wandelen zonder hulpmiddelen en fietsen kan hij helemaal niet meer. Hij zal voor de rest van zijn leven afhankelijk zijn van een WAO-uitkering.

4.2.5 Mate van gederfde levensvreugde

Voor deze topic is gekeken in hoeverre het ongeval en/of het letsel invloed heeft op het werk van slachtoffer, eventuele studie, relaties en vrijetijdsbesteding (eventuele hobby's of een sociaal leven. Het valt hier op dat naar een aantal zaken wordt gekeken om de mate van gederfde levensvreugde te beoordelen. Zo wordt er in alle zaken gekeken naar hoe het slachtoffer (als invalide) zal moeten leven en functioneren in de samenleving. Dit is eigenlijk altijd een meewegende factor, maar voor slachtoffers die nog jong zijn en bijvoorbeeld studeren of net de arbeidsmarkt op gaan, worden respectievelijk de carrièreperspectieven ook meegenomen. Er wordt een hypothetische situatie geschetst waarin het slachtoffer niet betrokken zou zijn geraakt bij een ongeval. Hoe zou het leven van het slachtoffer er dan uit hebben gezien? Hoe zou zijn carrière zijn verlopen?

In uitspraak nummer 1 gaat het bijvoorbeeld om 23-jarige monteur van motoronderdelen. Hij had nog geen diploma, maar wel heel veel verstand van zaken en – niet geheel onbelangrijk – een passie voor het vak. Volgens zijn werkgever had slachtoffer al voor zijn 30e de baas kunnen worden van de werkplaats. Slachtoffer had zijn carrière al uitgestippeld en wist wat de toekomst hem zou brengen. Door zijn ongeval is alles is het water gevallen en leidt slachtoffer een onzeker bestaan. Zijn fysieke beperkingen belemmeren hem dan ook om toekomstgericht te denken, want hij kan niet weten of zijn klachten de volgende dag of de volgende maand erger worden. Hij kan in die zin ook geen toezeggingen meer doen aan bijvoorbeeld zijn eigen werkgever. Hij kreeg € 45.000,-

In de tweede uitspraak krijgt het 43-jarige slachtoffer € 40.000,-, bijna evenveel als het 20 jaar jongere slachtoffer in de eerste uitspraak. Dit heeft ermee te maken dat slachtoffer net van plan was zijn leven weer op te pakken na een periode in de ziektewet te hebben gezeten. Hij had plannen voor een herkeuring en wilde aan de slag als zzp'er. Hij had jaren ervaring als timmerman en wilde nu voor zichzelf beginnen. Het ongeval heeft zijn wens doorkruist om te ondernemen en om zijn leven weer te hervatten na een vervelende periode. Als hij niet betrokken was geraakt bij het ongeval, zou hij nog ruim 20 jaar kunnen werken als zzp'er. Zo geschiedde ook in uitspraak 7, waar een 22-jarige student journalistiek € 74.000,- aan smartengeld krijgt. Het slachtoffer had plannen voor een loopbaan in de journalistiek, wat er niet meer inzit, nu hij lijdt aan geheugen- en concentratieproblemen. Voor een journalist is dit funest, mede omdat een helder en kritisch denkvermogen is vereist. Een carrière als journalist zit er niet meer in. Slachtoffer was van plan door te groeien tot hoofdredacteur en ambieerde uiteindelijk een baan in de communicatie. Volgens de rechter zou dit een zeer plausibel carrièrepad zijn geweest voor het slachtoffer, gezien zijn vaardigheden en talent. Een immateriële schadevergoeding van € 45.000,- op 75-jarige leeftijd komt ook voor, in uitspraak nummer 9 bijvoorbeeld. Het slachtoffer is al behoorlijk op leeftijd, maar kreeg desondanks een vrij hoog bedrag aan smartengeld. Dit kwam omdat slachtoffer nog een zeer rijk en actief leven leidde. Ze ging regelmatig skiën, beklom bergen en bracht veel tijd door met haar kleinkinderen. Dit zijn de dingen waar zij plezier en vreugde uit haalde en mede hierdoor was zij op 75-jarige leeftijd zo actief.

Smartengeldbedragen boven de € 100.000,- zijn tevens niet ongebruikelijk. Een extreem voorbeeld hiervan is uitspraak nummer 13, waarin een 65-jarig slachtoffer een schadevergoeding kreeg van € 150.000,- wegens gederfde levensvreugde. Door het ongeval kwam zij in een rolstoel te zitten. Slachtoffer was kerngezond, in prima fysieke conditie en fervent sporter en reizigster. Ze reisde met haar echtgenoot de wereld over en was - ondanks officieel met pensioen - werkzaam als vrijwillig wiskunde-, natuurkunde- en scheikundedocent. Ook was slachtoffer net oma geworden en bracht voor het ongeval regelmatig tijd door met haar kleindochter. In casu had de echtgenoot van het slachtoffer ook een druk leven. Hij werkte fulltime als hoofddocent aan de Rijksuniversiteit Groningen. Na het ongeval was hij aangewezen tot het verlenen van 24-uurs zorg aan zijn echtgenote. Hoewel de gederfde levensvreugde van de echtgenoot niet de doorslaggevende factor was, werd hier toch een beetje rekening mee gehouden omdat ook zijn leven door het ongeval compleet op zijn kop stond. De echtgenoot was weliswaar niet betrokken bij het ongeval, maar ook aan zijn zeer actieve levensstijl kwam abrupt een einde.

Tot slot is er de zaak van een 32-jarige dame die door haar ongeval een dwarslaesie opliep. Zij kreeg € 150.000,- aan smartengeld. Deze zaak is triest, omdat slachtoffer in de bloei van haar leven stond. Ze was verloofd, zwanger van haar eerste kind en had een prima baan. Haar leven veranderde drastisch toen ze betrokken raakte bij het ongeval. Zij zit nu permanent in een rolstoel, kan haar benen nauwelijks bewegen en heeft meerdere littekens. Zij kampt dagelijks met veel pijn. Ook heeft zij op dit moment een stoma, die elke dag moet worden verschoond. De onzekerheid over de toekomst van haar kind heeft ook veel teweeggebracht, want ze was zwanger tijdens het ongeluk. Als gevolg van het ongeluk kan slachtoffer niet de moeder voor haar kind zijn die zij had willen zijn. Ook is haar sociale leven veranderd en de carrière die zij voor ogen had heeft een andere wending gekregen. Het feit dat slachtoffer zo jong is, zwanger is van haar eerste kind, voor de rest van haar leven in een rolstoel is beland en zodanig invalide is geraakt dat ze zichzelf niet meer kan verschonen, heeft gemaakt dat de rechter een immateriële schadevergoeding van € 150.000,- passend vond.

4.3 Deelconclusie

De 18 geselecteerde uitspraken zijn geanalyseerd op leeftijd, aard van het ongeval, aard & ernst van het letsel, de mate van functionele invaliditeit en de mate van gederfde levensvreugde. Uit analyse blijkt in ieder geval dat leeftijd niet de allesbepalende factor. Dit wil zeggen dat oudere slachtoffers soms een hoge smartengeldvergoeding kunnen krijgen en jongere slachtoffers een lager bedrag. Er is niet één specifieke factor of topic op basis waarvan de rechter het smartengeldbedrag bepaalt.

Als wordt gekeken naar de aard van het ongeval, dan valt op dat de aansprakelijkheidsvraag niet relevant is voor het bepalen van de hoogte van het smartengeld. Zowel in uitspraken met ongevallen tussen twee motorvoertuigen alsmede uitspraken waarin zwakke verkeersdeelnemers betrokken zijn bij het ongeval is de aansprakelijkheidsvraag niet relevant. Als wordt gekeken naar de aard & ernst van

het letsel, valt op te merken dat het letsel zeer uiteenlopend is. Slachtoffers van een whiplash hebben bijvoorbeeld meer last van neurologische aandoeningen, zoals tintelingen in de ledematen, concentratieproblemen, geheugenverlies enzovoort. Bij een dwarslaesie gaat het vaak om inwendig lichamelijk letsel, zoals botbreuken, hersenschuddingen, bloedingen, klaplongen, kneuzingen enzovoort. Bij het bepalen van de hoogte van het smartengeld is het soort letsel en de ernst van het letsel zeer belangrijk. Hiermee legt de rechter een basis voor het smartengeld. Hoe lang iemand in het ziekenhuis heeft gelegen weegt niet heel zwaar mee. Dit aspect valt immers onder de medische kosten onder de noemer materiële schade. Het letsel wordt door de rechter vastgesteld aan de hand van het medisch dossier met een eventuele toelichting van de (behandelend) arts. Ook de wederpartij (vaak een verzekeraar) brengt een medisch expert in om de claim van een slachtoffer te betwisten. Voor de rechter is het dan vaak even puzzelen en beoordelen wat overtuigender is.

De belangrijkste punten op basis waarvan de rechter de hoogte van de immateriële schadevergoeding bepaalt, zijn de laatste twee topics: de mate van functionele invaliditeit en de mate van gederfde levensvreugde. Een combinatie van deze twee factoren kan zorgen voor een hoog of laag bedrag aan smartengeld. Een combinatie van deze factoren betekent in de praktijk dat de rechter kijkt in hoeverre iemand tijdelijk of blijvend invalide is en in hoeverre dit tijdelijk of permanent ingrijpt in het leven van een slachtoffer. Bij een dwarslaesie is dit aanzienlijk meer dan bij een whiplash. Uit de jurisprudentieanalyse blijkt dat hoe groter de mate van invaliditeit, hoe meer dit resulteert in gederfde levensvreugde waardoor het smartengeldbedrag hoger uitvalt. De uitspraken 7, 9, 13 en 15 zijn hier een concreet voorbeeld van. Dit zijn de feiten en omstandigheden die invloed hebben op de hoogte van immateriële schadevergoeding bij verkeersongevallen.

H5: Conclusie & Aanbevelingen

5.1 Conclusie

In de voorgaande hoofdstukken zijn de drie deelvragen beantwoord. Hoofdstuk 2 betreft de vraag wanneer iemand volgens de wet en de literatuur recht heeft op smartengeld bij verkeersongevallen, hoofdstuk 3 betreft de vraag hoe de hoogte van het smartengeld wordt bepaald conform wet en literatuur en in hoofdstuk 4 zijn de resultaten van het jurisprudentieonderzoek behandeld en is de vraag beantwoord welke feiten en omstandigheden een rol kunnen spelen bij het begroten van het smartengeld. De antwoorden van deze drie deelvragen vormen het antwoord op de centrale vraag van dit onderzoek.

De centrale vraag van dit onderzoek is: **“Welk advies kan, op basis van wetsanalyse, literatuuronderzoek en jurisprudentieonderzoek, aan Sarikas & Agayev Advocaten worden gegeven ten aanzien van de hoogte van de immateriële schadevergoeding voor letsel bij verkeersongevallen?”**

Het is evident dat immateriële schade als gevolg van (blijvend) letsel wordt aangemerkt als duurschade. Immaterieel nadeel ontwikkelt zich immers stap voor stap met de tijd mee. Uit dit onderzoek blijkt dat er zeker een samenhang is tussen de omvang van het letsel, de lijdensduur (dus hoe lang moet het slachtoffer leven met de feite gevolgen van het verkeersongeval) en de gederfde levensvreugde. Dit kan verklaren waarom jonge slachtoffers een hogere immateriële schadevergoeding krijgen dan oudere slachtoffers. Dit is echter niet vanzelfsprekend, omdat het vooral beslissend is in welke mate het leven van een slachtoffer wordt beïnvloed. Het schijnt dat de concrete lijdensduur het uitgangspunt is voor een billijke begroting van het smartengeld. Voor opdrachtgever is het voorts belangrijk om te weten dat het smartengeldbedrag niet per se afhangt van de mate van aansprakelijkheid of van welke straf een verdachte krijgt (in strafzaken), zo blijkt althans uit de geanalyseerde jurisprudentie. Er hoeft niet alleen gekeken te worden in welk geval welk bedrag wordt toegekend, maar er dient ook te worden gekeken naar wat voor letsel is ontstaan als gevolg van het ongeval. Het soort verkeersongeval is niet relevant.

De ene zaak is natuurlijk de andere niet. Net als bij alle juridische vraagstukken moet ook bij dit leerstuk worden gekeken naar de concrete omstandigheden van het geval. Enerzijds is er de leeftijd van het slachtoffer die niet altijd van belang is voor de hoogte van het smartengeld en anderzijds is er de (verwachte) lijdensduur en gederfde levensvreugde. Uit de jurisprudentieanalyse en uit het literatuuronderzoek blijkt dat deze twee variabelen samen de hoogte bepalen van het smartengeld.

5.2 Aanbevelingen

Aansluitend op hetgeen is geconcludeerd in de vorige paragraaf, kan ik aanbevelen om bij het samenstellen van het dossier zo veel en zo uitgebreid mogelijk in te gaan op het aspect van de gederfde

levensvreugde. De rechter kijkt in grote mate naar hoe het verkeersongeval concreet heeft gezorgd voor verminderde levensvreugde bij een slachtoffer. Het kan lonen om extensief in te gaan op het persoonlijk leven van cliënt. Kijk bijvoorbeeld naar in hoeverre cliënt niet meer kan werken. Had hij plezier in zijn werk en haalde hij er vreugde uit, dan kan dit positief uitpakken voor de hoogte van het smartengeld. Heeft cliënt bijvoorbeeld een specifieke opleiding gedaan voor een specifiek beroep dat hij nu niet (geheel) meer kan uitoefenen, dan kan dit voor de rechter reden zijn om het smartengeld te verhogen. Denk ook aan de persoonlijke omstandigheden van cliënt, zoals hobby's die niet meer kunnen worden beoefend. De rechter houdt daar rekening mee, zoals in uitspraak 7 waar het slachtoffer niet meer kon biljarten vanwege letsel dat hij had opgelopen bij het verkeersongeval. Het kan zeker lonen om de mate van gederfde levensvreugde uit te lichten voor de rechter. Omtrent de gederfde levensvreugde kan ik voorts nog aanbevelen om bij jonge cliënten te kijken naar een hypothetisch levensverloop. De rechter kijkt ook wat het leven van een slachtoffer had kunnen zijn ware hij niet betrokken geweest bij het slachtoffer. Het kan ook lonen als cliënt nog aan het begin van zijn carrière staat en een concreet beeld geschetst kan worden over hoe zijn loopbaan eruit zou hebben gezien, zoals is gedaan in uitspraak 1.

Verder strekt het tot aanbeveling – wellicht vanzelfsprekend – om een second opinion aan te vragen betreffende de medische situatie van cliënt. Uit diverse geanalyseerde uitspraken blijkt namelijk dat in veel gevallen de wederpartij (meestal een verzekeraar) een medisch expert inbrengt die “betrouwbaarder” is dan een simpele huisarts die een medische verklaring geeft namens het slachtoffer. Dit kan de rechter aan het twijfelen brengen, omdat de medisch expert van de verzekeraar alles zal doen om het smartengeld zo laag mogelijk te houden. Het kan daarom fijn zijn als er een second opinion beschikbaar is die de bevindingen van de eerste arts ondersteunt.

Tot slot wil ik iets opmerken over website van opdrachtgever. Deze is recentelijk vernieuwd en opdrachtgever heeft voor een aantal soorten letsel een indicatie opgenomen van de hoogten van de schadevergoeding. Nu weet ik niet precies of het smartengeld hier is inbegrepen of dat het uitsluitend gaat om materiële dan wel immateriële schadevergoeding, maar wellicht kan opdrachtgever een apart overzichtje opnemen met de smartengeldindicaties zoals die zijn behandeld in dit onderzoek.

Het is aan te raden om een letseldossier buitengerechtelijk af te handelen, zodat verdere kosten en het leed van een lange juridische procedure beide partijen bespaard blijft. Zo schrijft opdrachtgever ook op haar website. Stel dat de wederpartij niet tot een schikking wil komen, dan kan het helpen om de wederpartij de bevindingen uit dit onderzoek voor te houden, waaruit blijkt dat de rechter in principe altijd ten gunste van het slachtoffer beslist.

Bronnenoverzicht

Literatuurlijst

- **Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV 2015/82**
A.S. Hartkamp & C.H. Sieburgh, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 6. Verbintenissenrecht. Deel IV. De verbintenis uit de wet*, Deventer: Wolters Kluwer 2015.
- **Dam, van, 2013**
C. van Dam, *European tort law*, Oxford 2013, p.363.
- **Hartlief 2018**
T. Hartlief, A.L.M. Keirse, S.D. Lindenberg & R.D. Vriesendorp, *Verbintenissen uit de wet en Schadevergoeding*, Deventer: Wolters Kluwer 2018.
- **Lindenberg 1998**
S.D. Lindenberg, *Smartengeld (diss. Leiden)*, Deventer 1998.
- **Lindenberg 2008**
S.D. Lindenberg, *Smartengeld, tien jaar later*, Deventer: Wolters Kluwer 2008.
- **Lindenberg 2015**
S.D. Lindenberg & I. van der Zalm, *Monografieën Burgerlijk Wetboek; Schadevergoeding: personenschade*, Deventer: Wolters Kluwer 2015.
- **Lindenberg, in GS Schadevergoeding, art. 6:106 BW**
S. Lindenberg, 'Ander nadeel dan vermogensschade', in: A.T. Bolt (red.), *Groene Serie Schadevergoeding*, Deventer: Wolters Kluwer.
- **Spier 2015**
J. Spier & Hartlief, 'Verbintenissen uit de wet en Schadevergoeding', Deventer: Wolters Kluwer 2015.
- **Timmerman 2011**
I. Timmerman & A.L.A.M. Paffen, 'Verbintenissenrecht begrepen', Amsterdam: Boom Juridische uitgevers 2011.
- **Verburg 2009**
G.J.M. Verburg, *Vaststelling van smartengeld*, Deventer: Wolters Kluwer 2009.

Wet- en regelgeving

Burgerlijk Wetboek

Wetboek van Strafvordering

Wegenverkeerswet

Parlementaire stukken

MO, Parl. Gesch. Boek 6 1981, p. 383.

VC II Parl. Gesch. Boek 6, p. 371 (Van Agt)

Artikelen & internetbronnen

- **De Letselschade Raad, in: *De Letselschade Richtlijn Licht Letsel*, versie 1 januari 2019, p.4**
De Letselschade Raad, in *De Letselschade Richtlijn Licht Letsel* inclusief smartengeld, 1 januari 2019.
- **Dijck, van, *NJB* 2015/1787**
G. van Dijck, 'Emotionele belangen en het aansprakelijkheidsrecht', *NJB* 2015/1787 23 oktober 2015.
- **Hebly, *TVP* 2019**
M.R. Hebly, 'Begroting van immateriële schade: over de betekenis van de duur van het lijden bij blijvend en bij dodelijk letsel', *TVP* 2019, p. 25-32.
- **Holzhauer 1986**
R.W. Holzhauser, 'Psychische schade in het aansprakelijkheidsrecht', *RM Themis* 1986, p. 28.
- **Jansen, *Slachtofferhulp.nl* 2019**
R. Jansen, 'Onaanvaardbare verschillen bij smartengeld', *Slachtofferhulp.nl* 4 juli 2019.
- **Lindenbergh in: *T&C Onrechtmatige daad* 2017, art. 6:162 BW.**
- **Lindenbergh 2001**
S.D. Lindenbergh, 'Schade aan het lichaam als bron van inkomsten'. *Onderscheid naar geslacht bij schadebegroting?*, *Nemesis* 2001, p. 178-185.
- **Lindenbergh, *Eur.nl* 2019**
S.D. Lindenbergh, 'De grootste winst is erkenning van het leed', *Eur.nl* 16 januari 2019.
- **Schiffeleers, *WPNR* 1973/5221**
J.G.M.L. Schiffeleers, 'Enige opmerkingen over de vergoeding van ideële schade in het Ontwerp B.W.', *WPNR* 1973/5221, p. 263.
- **Verheij, *Ars Aequi Libri* 2002**
A.J. Verheij, 'Vergoeding van immateriële schade wegens aantasting in de persoon', *Ars Aequi Libri* 26 maart 2002, p. 387.

Jurisprudentie

1. HR 16 april 1942, *NJ* 1942/394
2. HR 21 mei 1943, *NJ* 1943/445 (Van Kreuningen/Bessem).
3. HR 4 juli 1973, *NJ* 1973/489
4. Rb. Arnhem (ktr.) 13 juni 1988, *VRS* 1997/149
5. Hof Amsterdam 19 maart 1992, *ECLI:NL:GHAMS:1992:AJ5916*, *VR* 1993/32

6. HR 22 mei 1992, NJ 1992/527 (ABP/Winterthur)
7. HR 8 juli 1992, NJ 1992/714 (AMC)
8. Rb. Amsterdam 3 februari 1993, ECLI:NL:RBAMS:1993:AJ5982, VR 1993/32
9. HR 13 januari 1995, NJ 1997/662, m.nt. C.J.H. Brunner (Ontvanger/Bos).
10. Rb. Den Haag 6 juli 2000, ECLI:NL:RBSGR:2000:AK4327, VR 2000/198.
11. HR 17 november 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8358, *NJ* 2001/215 (Druijff/Bouw).
12. HR 27 april 2001, NJ 2002/91, m.nt. C.J.H. Brunner.
13. HR 26 oktober 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB2775, NJ 2002/216, m.nt. J.B.M. Vranken.
14. HR 20 september 2002, NJ 2004/112, m.nt. J.B.M. Vranken (Coma).
15. HR 18 maart 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR5213, *NJ* 2006/606 (Baby Kelly – Wrongful Life).
16. Rb. Den Haag 4 februari 2010, ECLI:NL:RBSGR:2010:BL6268, JA 2010/93
17. HR 29 juni 2012, NJ 2012/410 (Blauw oog).
18. Rb. Den Haag 23 juli 2013, ECLI:NL:RBDHA: 2013:9276
19. Hof Arnhem-Leeuwarden 14 januari 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:181
20. Rb. Midden-Nederland 14 september 2016, ECLI:NL:RBMNE:2016:5346, VR 2016/192.
21. GiEA Curaçao 19 december 2016, ECLI:NL:OGEAC:2016:132, VR 2017/28.
22. Hof Amsterdam 20 december 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:5484.
23. Rb. Noord-Nederland 18 januari 2018, ECLI:NL:RBNNE:2018:822

Bijlagen

Bijlage 1: Jurisprudentielijst

Nr.	ECLI-nummer	Datum uitspraak
1	ECLI:NL:GHARN:2006:AW1809	04-04-2006
2	ECLI:NL:GHARN:2009:BJ3236	14-07-2009
3	ECLI:NL:GHARN:2009:BL0393	08-09-2009
4	ECLI:NL:RBAMS:2012:BW2924	11-04-2012
5	ECLI:NL:GHAMS:2012:4041	18-12-2012
6	ECLI:NL:GHAMS:2013:5237	18-06-2013
7	ECLI:NL:RBGEL:2014:8217	11-03-2014
8	ECLI:NL:RBOVE:2015:944	23-02-2015
9	ECLI:NL:RBMNE:2016:5346	14-09-2016
10	ECLI:NL:RBOVE:2017:869	14-02-2017
11	ECLI:NL:GHDHA:2017:978	25-04-2017
12	ECLI:NL:GHDHA:2017:2368	29-08-2017
13	ECLI:NL:RBNNE:2018:822	18-01-2018
14	ECLI:NL:RBNNE:2018:5615	10-04-2018
15	ECLI:NL:RBZWB:2018:3119	29-05-2018
16	ECLI:NL:RBOVE:2018:4460	24-10-2018
17	ECLI:NL:RBNNE:2019:5006	03-12-2019
18	ECLI:NL:OGEEA:2020:146	22-04-2020

Bijlage 2: Jurisprudentieanalyse

Nr.	Leeftijd slachtoffer	Smartenged Id	Aard van ongeval	Aard & ernst van het letsel	Mate van functionele invaliditeit	Mate van gederfde levensvreugde
1	23 jaar	€ 45.000,-	Verkeersongeval. Slachtoffer zat op een bromfiets en werd van achteren aangereden door een auto.	Blijvend letsel met een functiestoornis van 40%. Meer dan drie mnd. in ziekenhuis gelegen, tien operaties gehad met een lange revalidatie, loopt mank wegens vastzittend en stijf kniegewricht, er is	Het slachtoffer is levenslang invalide. Als gevolg van zijn handicap heeft hij ook een grotere auto nodig met automatische transmissie, die speciaal voor hem is aangepast.	Slachtoffer werkte net een jaar als monteur bij de Nijmeegse Motorenrevisie. Hij had geen diploma, maar wel heel veel passie voor motorentechniek. Hij was leergierig en zijn vakmanschap boven verwachting. Hij werkte naar volle tevredenheid van zijn baas en had carrière kunnen maken als Chef Werkplaats. Hij was perfectionistisch

				beenlengteverschil van 2 cm i.c.m. een spitsvoetstand . Tot slot zijn er ook klachten van artrotische afwijkingen van de rechterenkel en linker knie.		en wilde verantwoordelijkheid dragen. Zijn lichamelijke beperkingen belemmeren hem om toekomstgericht te denken.
2	43 jaar	€ 40.000,-	Verkeersongeval. Het soort ongeval wordt niet nader gespecificeerd.	Blijvend letsel met een functiestoornis van 55 - 58%. Letsel bestaat uit hersenschudding, gescheurde lever en milt, een shocklong, een sleutelbeenfractuur links en links een opperarmbeenfractuur, botvorming bij gewrichten, zenuwaandoening met als gevolg gevoelsstoornissen en pijn en een uitval van verschillende zenuwen aan arm en been. Bijna 5 mnd. in het ziekenhuis gelegen en aansluitend enige tijd in een revalidatiecentrum verbleven. Tijdens herstelproces verschillende operaties moeten ondergaan.	Voor het ongeval was betrokkene al enkele jaren 80 – 100% arbeidsongeschikt in de zin van de WAO. Betrokkene lijdt daarom geen verlies van arbeidsvermogen. Betrokkene was timmerman en voor het ongeval was hij in staat om thuis zelf allerlei kluswerkzaamheden te verrichten. Dat kan hij niet meer.	Slachtoffer was van plan om na zijn WAO- herkeuring als zzp'er aan de slag te gaan. Het ongeval heeft zijn wens doorkruist om ondernemer te worden. Hij was timmerman en was in staat om thuis ook reparaties te verrichten. Dat kan niet meer. Hij heeft verlies wegens zelfwerkzaamheid.

3	34 jaar	€ 3.000,-	Verkeersongeval. Slachtoffer zat in zijn auto en stond stil. Hij werd van achteren aangereden door een andere auto.	Letsel bestaat uit chronische lage rugklachten, posttraumatische stress, patellofemorale artralgie van de linkerknie (pijnklaarten door dysfunctie van knieschijf). Ook is er sprake van verminderde belastbaarheid van schouder en nek en lichte neuropsychologische elementen bij vermoeidheid.	Slachtoffer heeft een whiplash opgelopen en heeft last van postwhiplashsyndroom. Slachtoffer heeft voorts last van een verminderd geheugen en een storing in concentratie.	Blijvend concentratiestoornis en posttraumatische stressstoornis. Lichamelijke klachten zullen te zijner tijd verdwijnen, maar slachtoffer heeft moeite met het accepteren van de blijvende gevolgen van het ongeval. Slachtoffer is blijvend arbeidsongeschikt voor beroepen met zware fysieke belasting. Slachtoffer zal fysiek grotendeels wel herstellen, maar hij zal geen zware dingen meer kunnen tillen. Of hij psychisch de oude wordt, is nog maar de vraag.
4	37 jaar	€ 28.000,-	Verkeersongeval. Slachtoffer reed op zijn fiets en kreeg geen voorrang van een automobilist.	Ongeveer 10 minuten bewusteloos geweest. Slachtoffer heeft een hersenschudding, sleutelbeenfractuur, snijwonden en kneuzingen. Opname in ziekenhuis is niet nodig, maar blijft wel 2-3 weken thuis om te rusten. Aldaar ontstaan klachten als hoofdpijn, misselijkheid, overgevoelheid voor licht en geluid, een piep in de oren en algemene malaise.	Twee maanden na ongeval heeft slachtoffer op arbeidstherapeutische basis zijn werk hervat, maar dat werd een mislukking. Slachtoffer was erg prikkelbaar en werd voor 80 – 100% arbeidsongeschikt verklaard en kwam in de WAO terecht. Kans op herstel is klein. Slachtoffer zal hiermee moeten leven. Hij kan ongeveer een half uur wandelen zonder hulpmiddelen, maar niet fietsen.	Toen slachtoffer na het ongeval begon met werken, had hij continu hoofdpijn en problemen met zijn evenwicht en coördinatie van armen en benen naast moeheid en overgevoelheid voor zintuigprikkelers. Ook heeft slachtoffer geprobeerd zelfmoord te plegen door van het dak van zijn huis te springen nadat zijn partner te kennen gaf een echtscheiding te willen. Slachtoffer heeft geen leven meer door zijn klachten. Hij kan niet meedoen met dingen, moet vaak op het laatste moment afzeggen waardoor mensen niet op hem kunnen rekenen.
5	58 jaar	€ 5.000,-	Verkeersongeval.	Drie dagen in het ziekenhuis	Slachtoffer kan niet meer voor	Slachtoffer kan door het ongeval niets

			Slachtoffer zat in de auto en stond te wachten voor een stoplicht, toen hij van achteren werd aangereden door een andere auto.	verbleven wegens hersenschudding en whiplashtrauma. Voorts veel psychische klachten.	zichzelf zorgen en kan ook niet meer werken. Hij is tot nagenoeg niets meer in staat en is zich daarvan bewust, wat de situatie nog zwaarder maakt. Situatie is zodanig dat slachtoffer niet thuis kan wonen, want hij heeft 24-uurs zorg nodig.	meer. Hij is afhankelijk van 24-uurs zorg, kan niet meer alleen thuis wonen en is bovendien zodanig hulpbehoevend dat hij geen passend tehuis kan vinden en moet verblijven bij een vriend. De gederfde levensvreugde is enorm. Betrokkene was in het verleden al slachtoffer van twee roofovervallen, twee hartinfarcten en had ook nog eens een echtscheiding achter de rug. Hierdoor had slachtoffer al een verminderde levenslust, maar hij was nog wel in staat om enigszins te werken. Na het ongeval is hier geen sprake meer van en is slachtoffer gedoemd tot het leven in een tehuis met constante zorg.
6	33 jaar	€ 3.000,-	Verkeersongeval. Slachtoffer zat in haar auto en werd van achteren aangereden door een andere auto.	Whiplash. Slachtoffer heeft hiernaast ook last van een posttraumatisch pijnsyndroom. Ze ervaart pijn en is beperkt in de meest basale taken.	Permanent in pijn. Slachtoffer kan nu alleen nog functioneren op basis van een vaste routine, dus als ze weet wat ze wanneer kan verwachten. Ze kan ook niet meer flexibel inspelen op de sterk wisselende omstandigheden binnen haar werk en kan zich ook niet meer houden aan deadlines. Slachtoffer is voor de rest van haar leven beperkt ten aanzien van	Slachtoffer werkte voor het ongeval 36 uur per week als commercieel administratief medewerker. Haar werk vergde hoge accuratesse en het vermogen om goed te multitasken. Er werden hoge eisen gesteld aan concentratie, verdelen van aandacht, herinneren, zelfstandig handelen en handelingstempo. Slachtoffer is niet meer in staat om dit alles te doen. Ze kan zich niet meer 1-op-1 een conflict hanteren met een klant en ook

					geluidsbelasting, trilbelasting, werken met toetsenbord, frequent reiken, buigen, duwen/trekken, tillen/dragen, frequent zware lasten hanteren, geen abrupte hoofdbeweging, lopen, trappenlopen, klimmen, staan, gebogen en/of getordeerd actief zijn, boven schouderhoogte actief zijn en hoofdfixatie	haar vermogen om samen te werken is beperkt. Ze kan wel samenwerken, maar op basis van een eigen, van tevoren afgebakende deeltaak en kan ook niet meer leiding geven.
7	22 jaar	€ 74.000,-	Verkeersongeval. Slachtoffer reed op een scooter en kwam in botsing met een tegemoet komende bromscooter.	Met ambulance naar ziekenhuis gebracht voor een spoedoperatie van 10 uur. Letsel bestond uit schedelbasisfractuur, hersenkneuzing en gebroken oogkassen, neusbot, jukbeenderen en onderkaak. Daarnaast een wond in rechter bovenbeen, beschadigde nekwerfels en verlies van 8 tanden en heel veel bloed. Na de operatie nog 10 dagen op de IC gelegen en 15 dagen in kunstmatige coma. Een maand na het ongeluk	Veelal cognitieve klachten, geheugenproblemen en concentratie- en aandachtstoornissen. Voorts fysieke klachten als pijn in rug, nek en hoofd. Reuk- en zichtvermogen werken niet meer naar behoren en kaakgewricht springt regelmatig op slot.	Ten tijde van het ongeval volgde slachtoffer een opleiding journalistiek. Hij was vertraagd wegens het ongeval, maar heeft de opleiding wel afgerond. Hij kan echter niet aan het werk. Hij heeft proberen te werken, maar wegens geheugen- en concentratieproblemen raakte hij snel vermoeid en kon niet tegen de drukte op werk. In het dagelijkse leven moet hij alles opschrijven en plannings maken, want hij vergeet veel. Slachtoffer heeft poolbiljarten als hobby en is daar ook goed in, maar kan die hobby niet uitoefenen wegens concentratieproblemen. Een carrière als journalist zit er niet meer in. Slachtoffer was van plan door te groeien tot hoofdredacteur en

				ontslagen uit ziekenhuis.		ambieerde uiteindelijk een baan in de communicatie. Slachtoffer is arbeidsongeschikt.
8	54 jaar	€ 125.000,-	Verkeersongeval. Slachtoffer liep over het zebrapad en werd geschept door een auto.	Slachtoffer heeft een inoperabele dwarslaesie opgelopen, een luxatiefractuur en een schedelbasisfractuur als gevolg waarvan hij niet meer in staat is om zelfstandig te ademen. Ook is er sprake van neurogene shock en tekenen van postanoxische encefalopathie.	Slachtoffer ligt permanent aan de beademing. Hij is compleet verlamd en kan zichzelf niet van zuurstof voorzien. Praten kan hij ook niet meer.	Slachtoffer is verlamd tot het niveau dat hij niet zelf meer kan ademen. Zijn leven is over en zal nooit meer hetzelfde zijn.
9	75 jaar	€ 45.000,-	Verkeersongeval. Slachtoffer reed op de fiets en werd aangereden door een auto. Ze kwam ten val.	Letsel bestaat uit een fractuur van de rechter pols, een fractuur van de rechter bovenarm, een drievoudige fractuur van de linker enkel, een fractuur van de knie en verder meerdere diepe snijwonden en verwondingen aan het gezicht en gebitschade opgelopen. Slachtoffer heeft 6 weken in het ziekenhuis gelegen,	Slachtoffer zal nooit pijnvrij kunnen leven en is in blijvende mate functioneel beperkt.	Slachtoffer heeft een actieve en sportieve levensstijl. Ze ging regelmatig skiën en deed bergwandelingen, maar had ook een actief sociaal leven. Ze kan niet meer op sportieve vakanties of dingen doen met haar kinderen en kleinkinderen.

				waarvan 7 dagen op de IC. Ook is ze enige tijd kunstmatig in coma gehouden en heeft 27 operaties moeten ondergaan en is behandeld door in totaal 16 artsen.		
10	Leeftijd onbekend. In de uitspraak wordt niet ingegaan op de leeftijd van het slachtoffer.	€ 1.000,-	Verkeersongeval. Slachtoffer fietste over het fietspad en zag drie tegemoet komende fietsers. Om ruimte te creëren, ging slachtoffer zo veel mogelijk rechts op het fietspad rijden en zag daarbij een paaltje over het hoofd dat rechts langs het fietspad stond.	Letsel valt mee. Slachtoffer kwam met zijn rechterbeen tegen een uitsteeksel op het paaltje aan. Letsel bestaat uit een wond aan het rechterbeen. Na het ongeval is slachtoffer meerdere keren per week behandeld door een wondverpleegkundige. Zijn wond is gehecht met 15 hechtingen als gevolg waarvan een ontsierend litteken is ontstaan.	Slachtoffer is circa 2 maanden arbeidsongeschikt geweest. Afgezien van het litteken, is er geen blijvende schade.	Het letsel heeft niet tot nauwelijks invloed op het leven van slachtoffer. Afgezien van een steunkous die hij nu moet dragen en lichte pijn die hij af en toe ervaart, legt het letsel verder geen beperkingen op het dagelijkse leven van slachtoffer.
11	Leeftijd wordt niet expliciet genoemd.	€ 1.000,-	Verkeersongeval. Slachtoffer reed op de fiets en kwam in botsing met een	Letsel bestaat uit een sleutelbeenfractuur links, een scheur in het schedelbot en een fractuur van	Er is geen permanente schade. Slachtoffer is na zijn operatie behandeld bij de fysiotherapeut	Behalve dat slachtoffer een week in het ziekenhuis heeft gelegen, zijn er geen gevolgen verbonden aan het ongeval. Slachtoffer

			loslopende hond.	het linker jukbeen. Slachtoffer heeft 6 dagen in het ziekenhuis gelegen. Na het ongeval bleef slachtoffer last houden van forse schouderklachten. De oorzaak bleek het niet vastgroeien van de fractuurdelen, waarvoor slachtoffer is geopereerd.	en is nagenoeg hersteld.	kan verder met zijn leven.
12	37 jaar	€ 7.500,-	Verkeersongeval. Slachtoffer stond met zijn auto in de file en werd door een andere auto aangereden van achteren.	Na het ongeval is slachtoffer direct naar de spoedeisende hulp gebracht. Na een kort onderzoek en diverse scans bleek het slachtoffer in orde, maar tien dagen later klaagde het slachtoffer bij zijn huisarts over pijn in nek, onderrug, moeheid, duizeligheid en tintelingen in de armen. In de vier weken daarna is slachtoffer zes keer behandeld door een fysiotherapeut. Drie weken daarna klaagde slachtoffer wederom bij huisarts over	Slachtoffer heeft een whiplash opgelopen. Normaliter gaan deze binnen enkele maanden weg, maar in het geval van slachtoffer blijven deze persisteren. Slachtoffer blijft beperkt in het zware lasten tillen, hoofdbewegingen maken en actief zijn boven schouderhoogte, maar ook licht beperkt in het dragen en tillen.	Slachtoffer is niet heel oud. Hij kan wegens het ongeval niet meer werken. Hij krijgt geen WAO-uitkering en zijn verzekering werkt hem tegen. Dit zorgt voor ontzettend veel financiële problemen die weer leiden tot relatieproblemen. Door de financiële problemen en problemen met de verzekering kan slachtoffer bovendien ook niet naar de psycholoog die hij dringend kan gebruiken. Slachtoffer heeft ook zelfmoord overwogen, omdat hij zag dat zijn hele leven in duigen viel. Behalve voltijd revalideren doet slachtoffer niet heel veel. Hij kan ook niet veel meer.

				oorsuizen, pijn in onderrug en tintelingen. Slachtoffer is toen doorverwezen naar het ziekenhuis, waarna hij ruim 2 mnd. is behandeld bij de fysiotherapeut. Meteen daarna heeft slachtoffer 4 mnd. moeten revalideren in een revalidatiecentrum. Inmiddels een jaar verder, heeft slachtoffer zich opnieuw gewend tot de huisarts met slaapproblemen, oorsuizen en hoofdpijn alsmede mentale stress, zoals de weigering van een uitkering en de verzekering die moeilijk doet. Slachtoffer drong bij de huisarts aan op een verwijzing naar een psycholoog.		
13	65 jaar	€ 150.000,-	Verkeersongeval. Slachtoffer reed op haar racefiets met een groepje medefieters en	Slachtoffer raakte ernstig gewond. Haar letsel bestond uit gebroken wervels met een dwarslaesie ter hoogte van de vierde	Slachtoffer is voor 91% blijvend invalide. Slachtoffer zit nu permanent in een rolstoel. Haar huis en auto zijn aangepast voor optimaal gebruik	Slachtoffer was kerngezond. Ze was een zeer actieve vrouw die zich bezig hield met klussen in en rondom het huis, tuinieren, (berg)wandelen, fietsen, schaatsen, schilderen, koken,

			moest uitwijken voor een tegemoet komende tractor met hooischuder. Hierdoor kwam zij ten val en de tractorcombinatie reed over haar heen, waarna de bestuurder is doorgereden.	borstwervel, gebroken ribben, gebroken borstbeen, gebroken schouderblad links, gebroken sleutelbeen links, gebroken middenhandsbeentje links en een klaplong links. De eerste paar dagen heeft slachtoffer op de IC doorgebracht waar haar halswervels met een staaf aan elkaar zijn gezet en de breuk in haar linkerhand is hersteld.	met een rolstoel. Ze is voor zorg en dagelijkse activiteiten afhankelijk van derden.	lezen en bridgen. Samen met haar echtgenoot ging ze graag op reis, zowel binnen als buiten Europa. Slachtoffer heeft scheikunde gestudeerd en was ten tijde van het ongeval al gepensioneerd. Zij gaf (op vrijwillige basis) bijlessen wis-, natuur- en scheikunde aan middelbare scholieren. De echtgenoot van slachtoffer was ten tijde van het ongeval nog fulltime werkzaam als hoofddocent scheikunde, wiskunde en natuurkunde aan de RUG. Slachtoffer was bovendien voor het ongeval oma geworden en was minstens één keer per week bij haar kleindochter. Zij kan sinds het ongeval helemaal niets meer. Het leven van haar echtgenoot staat compleet op zijn kop, omdat hij degene is die 24-uurs zorg biedt aan zijn vrouw. Sinds het ongeval heet slachtoffer bovendien nog 3 kleinkinderen gekregen en het breekt haar hart dat ze niet op hen kan passen en met hen kan spelen.
14	68 jaar	€ 7.500,-	Verkeersongeval. Slachtoffer reed in	Letsel bestaat uit pijn in de nek, linker schouder,	Levenslange fysiotherapie noodzakelijk. Accupunctuur	Het leven van slachtoffer is ingrijpend veranderd. De pijn beheerst zijn

			zijn auto en werd van links aangereden door een andere auto.	linkerhand en linkerarm. De beweeglijkheid van de linkerschouder is beperkt en hij kan niet op die zijde slapen. Op zitting heeft hij toegelicht dat hij 24 uur per dag pijn heeft en twee à drie keer per nacht wakker wordt omdat hij dan op de linkerkant is gedraaid. Slachtoffer gebruikt medicijnen tegen de pijn en gaat naar fysiotherapie.	ook noodzakelijk voor het tijdelijk verhelpen van de pijn in zijn arm, wat de arm weer een stuk beweeglijker maakt.	leven. Hij gaat ermee naar bed en staat ermee op. Zijn hobby's (vissen en biljarten) heeft hij moeten stopzetten en sociale contacten zijn tot een minimum beperkt. Zijn vrijstaande woning met grote tuin heeft hij moeten inruilen voor een appartement. Daarnaast is hij aangewezen op fysiotherapie. Hij bezoekt tweemaal per week de fysiotherapeut, waarbij eenmaal wekelijks accupunctuur wordt toegepast en eenmaal wekelijks de nek en linker schouder wordt gemasseerd.
15	32 jaar	€ 150.000,-	Verkeersongeval. Slachtoffer reed met haar auto over de weg. Drie jongens leggen een grote kei/steen midden op de weg. Slachtoffer botst hier tegen aan.	Na het ongeval is slachtoffer meteen naar de spoedeisende hulp gebracht. Ze had een klaplong, net als zeven ribfracturen, kleine bloedingen uit de bloedvaten aan de buitenzijde van de hersenen, beschadigingen van de lever en van de milt, een verkleuring in de baarmoeder, een infarct in de rechternier, breuken van de dwarsuitsteek	Slachtoffer heeft een dwarslaesie en is beland in een rolstoel.	Slachtoffer leidde een onbezorgd leven met haar verloofde. Zij was zwanger van hun eerste kind, maar kan nu haar benen nauwelijks bewegen en heeft meerdere littekens. Zij kampt dagelijks met veel pijn. Ook heeft zij op dit moment een stoma, die elke dag moet worden verschoond. De onzekerheid over de toekomst van haar kind heeft ook veel teweeggebracht. Haar huis moest wel worden aangepast om het mogelijk te maken dat zij hier wat meer zelfstandig zou kunnen leven. De intensieve revalidatie kan nog jaren duren en het is heel onzeker wat de resultaten van die

				sels van de 1e tot en met 4e lendenwervel en letsel van de banden rond de 4e lendenwervel, een gescheurde buikslagader, incontinentie en een bloeding in de ruimte tussen het ruggenmerg en de harde vliezige omkleiding op het niveau van de 11e borstwervel.		revalidatie en een verdere operatie of operaties zullen zijn. Als gevolg van de botsing kan slachtoffer niet de moeder voor haar kind zijn, die zij had willen zijn. Ook is haar sociale leven veranderd en de carrière die zij voor ogen had heeft een andere wending gekregen.
16	Leeftijd wordt niet expliciet genoemd.	€ 2.000,-	Verkeersongeval tussen fietsers. Slachtoffer raakte een fietser nadat ze een andere fietser had gepasseerd, waarna ze ten val kwam in de berm.	N.a.v. het fietsongeval liep slachtoffer een whiplash op alsmede enkele gebroken en gekneusde ribben. Bij de huisarts klaagde ze over aanhoudende buikpijn, misselijkheid, moeheid, duizeligheid, verminderde eetlust, pijn in de ribben, nekklachten, vergeetachtigheid en concentratieproblemen. Ook is er een afwijking te zien in de rechter boven longkwab en slaapapneu.	Slachtoffer raakte arbeidsongeschikt voor de duur van 7 weken. Ze had nog enkele klachten van haar skeelerongeval, die sinds het fietsongeval weer terug zijn. Ze kan nog wel normaal parttime werken, maar blijft wel pijnklachten houden en een kleine afwijking in haar hersenen waar artsen geen verklaring voor kunnen vinden.	Slachtoffer had in het verleden reeds een skeelerongeval meegemaakt, waardoor ze al voor 62,8% arbeidsongeschikt was. Ze werkte 32 uur als verpleegkundige en heeft dit na het ongeval verlaagd. N.a.v. dit ongeval ervoer zij onder meer moeheidsklachten en milde primaire biliaire sclerose. Slachtoffer heeft na het ongeval ruim een jaar lang een chiropractor bezocht en zal dit naar alle waarschijnlijkheid ook moeten blijven doen. Slachtoffer is niet volledig arbeidsongeschikt, maar zal genoeg moeten nemen met ongeveer 12 uur per week werken. Slachtoffer was al geruime tijd verpleegkundige en haalde daar ook

						plezier en voldoening uit. Dat is nu over.
17	Leeftijd wordt niet expliciet genoemd.	€ 30.000,-	Verkeersongeval. Slachtoffer was te voet en stak de weg over bij een zebrapad en werd aangereden door een auto. De bestuurder reed veel harder dan ter plekke toegestaan. Slachtoffer werd geschept door de auto, belandde op de motorkap en werd ruim 40 meter meegesleurd voordat hij op de grond viel.	Slachtoffer heeft een maand in het ziekenhuis gelegen. Het letsel bestond uit een dwarslaesie, een gebroken nek op twee plekken, gebroken gezicht, een scheur in de schedel, gebroken neus, gebroken boven- en onderkaak, twee ontbrekende voortanden, een hersenkneuzing en hersenbloedingen, ingeklapte rechterlong, gekneusde ribbenkast, gebroken linker elleboog, verbrijzelde linkervoet en afgeknapt pezen van de rechtervoet. Vanwege de ernst van het letsel werd slachtoffer in een kunstmatige coma gehouden en hij lag ook voor een groot deel aan de beademing. Pas anderhalve week na het	Slachtoffer heeft een dwarslaesie opgelopen en zit voor de rest van zijn leven in een rolstoel. Slachtoffer heeft tevens een maand lang een nekkraag gedragen om verdere verlamming te voorkomen. Hij zal blijvend rolstoelafhankelijk zijn met een beperkte mobiliteit en mictiedefecatiestoornissen en er is ook fertiliteitsproblematiek.	De blijvende invaliditeit als gevolg van de dwarslaesie maakt dat slachtoffer in hoge mate is beperkt in zijn zelfbeschikkingsrecht. Daarnaast is zijn recht op leven geschonden, aangezien drie van de zeven levenskenmerken, namelijk uitscheiden, bewegen en voortplanten door toedoen van de veroorzaker van het ongeval aanzienlijk zijn aangetast. Het ongeval heeft niet alleen impact op het leven slachtoffer, maar ook op de levens van zijn vriendin en familie. Ook zij werden veroordeeld om de rest van hun leven hiermee rond te lopen. Het leven van slachtoffer is niets meer waard.

				ongeval werd slachtoffer uit de coma gehaald en werd hem verteld dat hij een ongeluk had gehad. Slachtoffer heeft meerdere zware operaties gehad om de schade te herstellen en heeft maandenlang in een revalidatiecentrum gelegen.		
18	42 jaar	€ 29.773,- (Afl. 60.000,-)	Verkeersongeval. Slachtoffer zat met een medepasagier op een motor en kwam ten val na een plotselinge uitwijking. Toen slachtoffer en haar medepasagier probeerden op te staan, werden ze aangereden door een auto. Haar medepasagier overleed ter plekke, slachtoffer raakte zwaargewond.	Slachtoffer moest na het ongeval gereanimeerd worden. Zij heeft daarna 3 maanden in het ziekenhuis gelegen. Ze is behandeld door verschillende chirurgen en internisten. Haar letsel bestond uit een verbrijzeld linker heupbeen, een fractuur in het heiligbeen, achterhoofdbeen en dijbeen, een hersenschudding en een dislocatie van het sleutelbeen.	Slachtoffer heeft een verschil van 3 cm in dijbeenlengte, omdat de fractuur niet goed is hersteld. Ook na een pijnzige en uitgebreide operatie is het letsel niet geheel hersteld. Ze heeft een jaar moeten revalideren in de vorm van controles en therapie, maar dat heeft bijna niet mogen baten. Slachtoffer kan enigszins weer normaal lopen, maar kan geen hoge dragen of langer dan een half uur zitten of staan zonder hevige pijn. Ze heeft verder nog blijvende last van beperkt zicht uit haar linkeroog en heeft voor de	Slachtoffer kan niet meer rennen of joggen, wat ze met veel plezier deed. Ze moet leven met het feit dat ze niet goed meer kan zien en dat ze geen zware zaken kan tillen. Slachtoffer moet verder leven met lelijke littekens die zij heeft moeten laten bedekken met tatoeages. Voor de permanente pijn moet ze pijnstillers blijven slikken die op hun beurt weer bijwerkingen kunnen hebben. Slachtoffer werkt in een café/bar en na een periode van arbeidsongeschiktheid, is zij – ondanks haar letsel – in staat om te werken. Afgezien van de pijn, het niet kunnen sporten en het niet kunnen lopen op hoge hakken, kan slachtoffer haar leven weer oppakken. Met het feit dat ze niet langer

					rest van haar leven speciale lenzen nodig. Tot slot heeft slachtoffer blijvend letsel aan linkerarm- en schouder, waardoor ze geen zware dingen meer kan tillen.	dan een half uur achter elkaar kan lopen of zitten, kan ze mee leren leven.